

Ekonomická
fakulta
Faculty
of Economics

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Ekonomická fakulta
Katedra práva

Diplomová práce

Trestní odpovědnost podnikatelů v souvislosti s jejich podnikatelskou činností

Vypracovala: Mgr. Kateřina Hodková
Vedoucí práce: JUDr. Marta Uhlířová, Ph.D.

České Budějovice 2018

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Fakulta ekonomická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Kateřina HODKOVÁ**
Osobní číslo: **E16800**
Studijní program: **N6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Řízení a ekonomika podniku**
Název tématu: **Trestní odpovědnost podnikatelů v souvislosti s jejich podnikatelskou činností**
Zadávací katedra: **Katedra práva**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl práce:

Cílem této diplomové práce je analýza trestní odpovědnosti podnikatelů. Součástí práce bude rovněž právní analýza judikatury týkající se této právní problematiky a její dopady do aplikační praxe včetně námětů de lege ferenda.

Metodický postup:

Studium a analýza odborné literatury a příslušných právních předpisů a jejich aplikace v praxi. Praktická část s využitím judikatury soudu. Náměty de lege ferenda.

Rámcová osnova:

1. Úvod
2. Literární rešerše a analýza trestní odpovědnosti podnikatelů
3. Praktická část
4. Závěr
5. Seznam použité literatury

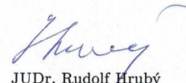
Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **50-60 stran**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Marta Uhlířová, Ph.D.**
Katedra práva

Datum zadání diplomové práce: **23. ledna 2017**
Termín odevzdání diplomové práce: **13. dubna 2018**

doc. Ing. Ladislav Rolínek, Ph.D.
děkan

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
EKONOMICKÁ FAKULTA
Studentská 13 (25)
370 05 České Budějovice

JUDr. Rudolf Hrubý
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 20. února 2017

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

1. Fenyk, J., & kol. (2004). *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. Praha, Česká republika: Orac.
2. Jelínek, J., Herczeg, J. (2013). *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim Komentář s judikaturou - 2. aktualizované a doplněné vydání*. Praha, Česká republika: Leges.
3. Jelínek, J., & kol. (2013). *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Praha, Česká republika: Leges.
4. Jelínek, J., & kol. (2014). *Trestní právo hmotné; Obecná část; Zvláštní část (4. vydání)*. Praha, Česká republika: Leges.
5. Janků, M., & kol. (2013). *Základy práva pro posluchače neprávnických fakult (5. přepr. a dopl. vyd.)*. Praha, Česká republika: C. H. Beck.
6. Smejkal, L., Fenyk, J. (2012). *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Praha, Česká republika: Wolters Kluwer Česká republika.
7. Šámal, P., & kol. (2012). *Trestní zákoník: komentář; I. Obecná část (§ 1-139) (2. vydání)*. Praha, Česká republika: C. H. Beck
8. Šámal, P., & kol. (2012). *Trestní zákoník: komentář; II. Obecná část (§ 140-421) (2. vydání)*. Praha, Česká republika: C. H. Beck

Právní předpisy:

1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Prohlašuji, že svoji bakalářskou/diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské/diplomové práce, a to - v nezkrácené podobě/v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Ekonomickou fakultou - elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

15. srpna 2018

.....
Mgr. Kateřina Hodková

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala JUDr. Martě Uhlířové, Ph.D., za odborné vedení, vstřícnost a cenné rady při zpracovávání této diplomové práce.

Obsah

1 Úvod.....	3
2 Trestní odpovědnost podnikatele coby fyzické osoby.....	4
2.1 Vymezení základních pojmů.....	4
2.2 Trestní odpovědnost podnikatele.....	6
2.2.1 Místní a časová působnost.....	6
2.2.2 Zavinění.....	7
2.2.3 Přejedání trestní odpovědnosti podnikatele.....	7
2.3 Trestné činy.....	8
2.4 Tresty.....	9
2.4.1 Ochranná opatření.....	14
2.5 Zánik a vyloučení vzniku trestní odpovědnosti fyzických osob.....	16
2.5.1 Promlčení.....	17
2.5.2 Účinná lítost.....	18
2.5.3 Amnestie a milost prezidenta České republiky.....	18
2.5.4 Zahlazení odsouzení.....	18
2.5.5 Okolnosti vylučující protiprávnost.....	19
3 Trestní odpovědnost právnických osob.....	20
3.1 Vymezení právnické osoby.....	21
3.2 Místní příslušnost a působnost.....	21
3.3 Časová působnost a právní nástupnictví.....	23
3.4 Pachatelé trestných činů.....	24
3.5 Trestné činy.....	27
3.6 Tresty.....	29
3.6.1 Ochranná opatření.....	31
3.7 Zánik a vyloučení vzniku trestní odpovědnosti právnických osob.....	32
3.7.1 Zánik účinků odsouzení.....	34
4 Srovnání trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob.....	35
4.1 Právní úprava trestní odpovědnosti.....	35
4.2 Vznik trestní odpovědnosti.....	36
4.3 Původci trestných činů a trestné činy.....	37
4.4 Tresty a ochranná opatření.....	38
4.5 Zánik a vyloučení vzniku trestní odpovědnosti.....	38

5	Analýza vybraných trestných činů.....	40
5.1	Vybrané trestné činy.....	40
5.1.1	Trestný čin neoprávněného podnikání.....	40
5.1.2	Trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění....	43
5.1.3	Trestný čin zneužití informace v obchodním styku.....	46
5.1.4	Trestní čin zneužití postavení v obchodním styku.....	49
6	Cíle a metodika.....	53
7	Analýza vybraných soudních rozhodnutí týkajících se trestní odpovědnosti podnikatele v souvislosti s jeho podnikatelskou činností.....	54
7.1	Postavení judikatury jakožto pramene trestního práva.....	54
7.2	Výchozí předpoklady analýzy.....	55
7.3	Soudní rozhodnutí 5 Tdo 1229/2014.....	57
7.4	Soudní rozhodnutí 5 Tdo 517/2015.....	60
7.5	Soudní rozhodnutí 5 Tdo 689/2016.....	64
7.6	Shrnutí.....	68
8	Návrhy <i>de lege ferenda</i>	71
8.1	Rozšíření trestní odpovědnosti právnických osob na další trestné činy.....	71
8.2	Rozdělení složených skutkových podstat.....	72
8.3	Další návrhy.....	74
9	Závěr.....	75
10	Summary.....	77
11	Seznam použitých zkratk.....	79
12	Seznam použitých zdrojů.....	80
12.1	Odborná literatura.....	80
12.2	Právní předpisy.....	81
12.3	Judikatura.....	82
12.4	Internetové zdroje.....	82

1 Úvod

V České republice podle údajů Ministerstva průmyslu a obchodu ČR provozuje činnost téměř 2,5 milionů podnikatelů. Mezi těmito podnikateli jsou jak fyzické, tak právnické osoby. Stejně tak toto číslo zahrnuje osoby mající české státní občanství i osoby se státním občanstvím jiné země. Z těchto údajů vyplývá, že na jeden tisíc osob v České republice připadá téměř 233 podnikatelů. V České republice také do konce roku 2017 bylo uděleno více než 3,6 milionů živnostenských oprávnění. Počet podnikatelů přitom meziročně neustále stoupá (s výjimkou roku 1998). Počet živnostenských oprávnění zaznamenal během posledních 15 let dva poklesy (v roce 1998 a v roce 2008), jednalo se však pouze o krátkodobé výkyvy, celková tendence je stále stoupající.¹

Navzdory těmto závratným číslům však v České republice neexistuje žádná zvláštní úprava trestní odpovědnosti podnikatelů. Přitom ani jim se bohužel páčání protizákonné činnosti nevyhýbá. Bylo by však vhodné rozlišovat trestní odpovědnost podnikatele jakožto fyzické osoby, která může z nejrůznějších pohnutek spáchat rozličné trestné činy známé české právní úpravě, a trestní odpovědnost podnikatele jakožto osoby odpovědné za podnikatelskou činnost. Lze se domýšlet, zda podnikatel může v souvislosti se svou podnikatelskou činností spáchat jakýkoli trestný čin, či zda se naopak souvislost některých trestných činů s podnikáním zdá nepravděpodobná či nemožná.

V této diplomové práci se bude věnovat práce právě problematice trestní odpovědnosti podnikatelů v souvislosti s jejich podnikatelskou činností. Na úvod definuji, jak české právní předpisy chápou pojem *podnikatel*. Následně popíši základy trestní odpovědnosti jak fyzických, tak právnických osob. Popsané trestní odpovědnosti poté krátce porovnáám, aby byly lépe patrné rozdíly mezi nimi, jsou-li nějaké.

Následně se budu zabývat rozbořem vybraných soudních rozhodnutí týkajících se zvolené problematiky trestní odpovědnosti podnikatelů. S ohledem na současný stav právních předpisů se nakonec případně pokusím navrhnout návrhy *de lege ferenda*.

1 Kompletní statistika k 31. prosinci 2017: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/rocní-prehled-podnikatelu-a-zivnosti--222295/>

2 Trestní odpovědnost podnikatele coby fyzické osoby

Podnikání je jednou z mnoha oblastí, které jsou v České republice ošetřené právní úpravou. Jedná se o komplexní soubor činností, který zahrnuje rozličné úkony. Jako příklady lze uvést založení obchodní společnosti, v jejímž rámci podnikání probíhá, nábor zaměstnanců nebo uzavírání smluv s obchodními partnery, dodavateli či odběrateli. Tyto jednotlivé úkony jsou upraveny v příslušných právních předpisech.

Je třeba zmínit, že právní řád je coby soubor pramenů práva unikátní pro konkrétní zemi. Právní řád je přitom ovlivněn řadou faktorů, mezi něž lze zařadit kulturní a historické jevy, právní zvyklosti a obyčeje, členství v mezinárodních či nadnárodních organizacích nebo současnou politiku, jak uvádějí M. Janků & kol. (2013: 365). Nicméně je třeba mít na paměti, že i země nacházející se ve stejné geografické oblasti a sdílející kulturní a historické jevy, mají odlišné právní řády. Proto je nutné se v případě zahájení podnikatelské činnosti v jiné zemi seznámit s příslušným právním řádem. Tato diplomová práce se nicméně bude zabývat pouze právní úpravou související s podnikáním, respektive s trestní odpovědností podnikatelů, která je platná na území České republiky.

2.1 Vymezení základních pojmů

V současné době již neplatný obchodní zákoník² definoval podnikání takto: „*Podnikání se rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku.*“ (§ 2 odst. 1 obchodní zákoník). Obchodní zákoník byl následně zrušen zákonem č. 89/2012, Sb., občanský zákoník, který již neobsahuje samostatnou definici pro podnikání, ale oproti tomu vymezuje pojem *podnikatel* a to následovně: „*Kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, je považován se zřetelem k této činnosti za podnikatele.*“ (občanský zákoník, § 420 odst. 1.) Podle občanského

² zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

zákoníku (§ 421 odst. 1 a 2) je z hlediska práva vnímána jako podnikatel každá osoba, která vlastní živnostenské či jiné zákonem povolené oprávnění k podnikání nebo jež je zapsána v obchodním rejstříku, přičemž jméno užitá pro zapsání v obchodním rejstříku se nazývá obchodní společnost. Podle ustanovení již neplatného obchodního zákoníku se za podnikatele rovněž považovala osoba, která se zabývala zemědělskou výrobou. Obchodní zákoník (§ 23) jako podnikatele chápal rovněž zahraniční právnické osoby, měly-li oprávnění podnikat podle příslušných zahraničních právních předpisů.

Definici téměř totožnou s definicí podnikání v obchodním zákoníku nabízí v současné době živnostenský zákon³: „*Živností je soustavná činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku a za podmínek stanovených tímto zákonem.*“ (§ 2) Živnostenský zákon dále (§ 5 odst. 1) uvádí, že podnikatelem může být fyzická i právnická osoba, přičemž základními podmínkami pro provozování živnostenského podnikání (živnosti) jsou bezúhonnost a svéprávnost (§ 6 odst. 1). Podmínkou také může být odborná způsobilost, pokud to daná živnost vyžaduje. Živnostenský zákon také uvádí, že podnikání lze provozovat prostřednictvím odpovědného zástupce (§ 11 odst. 1). V případě splnění podmínek pro danou živnost může podnikatel dostat živnostenské oprávnění a být zapsán do živnostenského rejstříku (část čtvrtá), které ho opravňuje k výkonu činnosti ve stanoveném rozsahu (§ 28). J. Jelínek a kol. (2017: 702) uvádějí, že za podnikání se považuje i taková činnost, jejímž předmětem je zastupování jiné osoby či osob.

Je zřejmé, že jednotlivé podmínky uvedené v definici musejí být naplněny současně, jak upozorňují M. Janků & kol. (2013: 366-367). Ti nadále upřesňují některé části definice. Podnikatel za podnikání ručí celým svým majetkem, přičemž podnikání nesmí být provozováno jen příležitostně. Na druhou stranu podnikatel může spolupracovat s jinými podnikateli.

Občanský zákoník, ani jiný v současné době platný právní předpis nespécifikují, co je to předmět podnikání. P. Šámal a kol. (2012: 2553) k tomuto podotýkají, že jako předmět podnikání se chápe činnost podnikatele v takovém rozsahu, v němž má podnikatel k této

3 Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů

činnosti oprávnění.

Jak uvádějí M. Janků & kol. (2013: 367-368), mezi povinnosti podnikatelů také patří nutnost zapsat se do veřejného rejstříku, například obchodního nebo živnostenského rejstříku. Podnikatel je rovněž povinen vést účetnictví týkající se jeho podnikatelské činnosti a to od okamžiku nabytí statutu podnikatele po celou dobu jeho trvání. Účetnictví musí věrně zobrazovat skutečný stav věcí a je třeba uchovávat účetní záznamy. Podnikatel také vydává účetní závěrky.

2.2 Trestní odpovědnost podnikatele

Jak uvádějí J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 1), podnikatel není synonymní s právnickou osobou a zůstává mu tak nadále statut fyzické osoby (jedná-li se o fyzickou osobu). Z tohoto důvodu podnikatel nemůže být stíhán či souzen podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim⁴, ale je souzen podle trestního zákoníku⁵. Coby fyzická osoba nabývá podnikatel trestní odpovědnosti dovršením věku 15 let (§ 25 TZ).

Nicméně podnikatel může coby osoba zastávající funkci v rámci dané právnické osoby být původcem trestného činu, který je následně přičten této právnické osobě (viz podkapitola 3.4 Pachatelé trestných činů této diplomové práce). Je možné předpokládat, že podnikatel by ve své právnické osobě zastával místo ve statutárním orgánu, vedoucí postavení nebo má na činnost této právnické osoby rozhodující vliv. Všechny tyto pozice jsou zmíněny v § 8 ZTOPO jako příklady fyzických osob, jejichž trestné činy spáchané v rámci činnosti právnické osoby jsou této právnické osobě přičitatelné.

2.3.1 Místní a časová působnost

Trestná činnost fyzické osoby se posuzuje v souladu se zněním předpisů platných v okamžiku dokonání trestného činu (§ 2 TZ). Podle trestního zákoníku (§ 3 TZ) lze

4 Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – ve znění pozdějších předpisů

5 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník – ve znění pozdějších předpisů

soudit činy spáchané na území České republiky, částečně nebo zcela v zahraničí, ohrožují-li tyto trestné činy zájem chráněný zákonem České republiky, na palubě vodního či vzdušného dopravního prostředku registrovaného v České republice (§ 5 TZ) nebo stanovuje-li to Českou republikou ratifikovaná mezinárodní smlouva (§ 9 TZ). České právní předpisy se přitom vztahují nejen na trestné činy spáchané fyzickými osobami s českou státní příslušností, ale i těmi majícími v České republice trvalý pobyt (§ 6 TZ). Ustanovení § 7 odst. 1 TZ stanovuje taxativní, tedy úplný výčet takových trestných činů, které mohou být posuzovány podle českého práva i v případě, že je spáchají v cizině cizí státní příslušníci, kteří nemají v České republice trvalý pobyt. Jedná se zejména o trestné činy související s terorismem a paděláním peněžních prostředků.

2.3.2 *Zavinění*

Trestní zákoník (§ 15 a § 16) rozlišuje jako formy zavinění úmysl a nedbalost. Úmysl existuje ve formě úmyslu přímého (pachatel chtěl porušit zákon) či nepřímého (pachatel věděl, že může zákon svým jednáním porušit, a s takovým porušením byl srozuměn). Obdobně jsou rozlišené dva druhy nedbalosti – nedbalost vědomá (pachatel věděl, že může porušit zákon, ale spoléhal se na to, že k porušení nedojde) a nedbalost nevědomá (pachatel si nebyl vědom, že může svým jednáním porušit zákon, ale vzhledem k objektivním a subjektivním skutečnostem o tom vědět měl a mohl). Existuje rovněž tzv. hrubá nedbalost (§ 16 odst. 2 TZ), která nastává v případě, kdy jednání pachatele vypovídá o jeho bezohlednosti k zájmům chráněným zákonem. Ustanovení § 13 TZ stanovuje, že není-li stanoveno jinak, je pro vznik trestní odpovědnosti za daný trestný čin nutný úmysl.

2.2.3 *Přechod trestní odpovědnosti podnikatele*

V českém právním řádu neexistuje u fyzických osob žádný institut přechodu trestní odpovědnosti, na rozdíl od přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce u právnických osob (§ 10 ZTOPO). Není tedy možné, aby trestní odpovědnost podnikatele přešla na jinou fyzickou či právní osobu coby na právního nástupce

(J. Fenyk, L. Smejkal, 2012: 46-47).

Podnikatel se jako fyzická osoba může stát právním nástupcem právnické osoby a může tedy na něj přejít trestní odpovědnost této právnické osoby, pokud k přeměně dané právnické osoby dojde převodem majetku na společníka, kterým by v tomto případě byl právě podnikatel (J. Fenyk, L. Smejkal, 2012: 50). V takové situaci by podnikatel byl trestně odpovědný za trestné činy přičtené této právnické osobě (více o této problematice v § 10 ZTOPO). S tímto výkladem však nesouhlasí P. Šámal (2013: 179-180), podle jehož názor není přechod trestní odpovědnosti právnické osoby na fyzickou možný (více viz podkapitola 3.3 Časová působnost a právní nástupnictví).

Je třeba zdůraznit, že přičitatelnost trestného činu právnické osobě, byl-li tento trestný čin spáchán v rámci její činnosti, nevyklučuje nebo neeliminuje trestní odpovědnost podnikatele jakožto fyzické osoby, ať už zastává v rámci i vně dané právnické osoby jakékoli postavení (§ 9 ZTOPO). Tato postavení jsou vymezena v § 8 odst. 1 ZTOPO. Na tento fakt upozorňují i M. Janků & kol. (2013: 369).

2.4 Trestné činy

Podnikatel může jako fyzická osoba spáchat veškeré trestné činy ve všech jejích stupních (přečin, zločin a zvláště závažný zločin, § 14 TZ), které zná český trestní zákoník. Je přitom třeba zdůraznit, že konkrétní čin musí být nutně uveden v zákoně jako trestný, tedy jako zákonem zakázaný. V opačném případě nelze osobu, která se takového činu dopustila, za něj stíhat nebo odsoudit. Aby mohl být nějaký čin kvalifikován jako trestný, musí kromě splnění podmínky protiprávnosti naplňovat také skutkovou podstatu trestného činu, jež má čtyři znaky, jež je třeba naplnit, jak uvádějí J. Jelínek a kol. (2017: 158 – 251). Tyto znaky jsou následující: subjekt (pachatel), subjektivní stránka (zavinění), objekt (chráněný význam) a objektivní stránka (okolnosti spáchání trestného činu, které sestávají z jednání, následku a příčinné souvislosti mezi nimi). Kromě dokonaných trestných činů jsou stíhatelné i pokusy o ně. Příprava je trestná v takovém případě, kdy to u konkrétních trestných činů explicitně stanovuje trestní zákoník. Příkladem takového trestného činu může být trestný čin krádeže (§ 205

odst. 6 TZ). Trestní odpovědnost plynoucí z přípravy i pokusu však zaniká, pokud dotyčná osoba upustí od dalšího jednání a odstraní škodlivé následky své činnosti nebo přípravu nebo pokus oznámí (§ 20 odst. 3 TZ; § 21 odst. 3 TZ).

Ačkoli tedy může být fyzická osoba kvalifikována jako pachatel (případně spolupachatel nebo účastník) všech trestných činů známých českému právnímu řádu, lze se domnívat, u některých trestných činů je jejich spáchání v souvislosti s podnikatelskou činností (která je předmětem této diplomové práce) pravděpodobnější, než u jiných trestných činů. Myslím, že se jedná zejména, ovšem nikoli výlučně o trestné činy hospodářské (§ 233 - § 271 TZ), některé z trestných činů proti majetku (§ 205 - § 232 TZ) jako jsou například trestný čin zpronevěry (§ 206 TZ) nebo dotačního podvodu (§ 212 TZ), dále pak trestné činy spadající pod úplatkářství (§ 331 - § 334 TZ) a některé trestné činy označené jako trestné činy obecně ohrožující (§ 272 - § 289 TZ), například trestný čin vývoje, výroby a držení zakázaných bojových prostředků (§ 280 TZ). Jak jsem však již zmínila, tento výčet zdaleka není úplný.

Naopak u některých trestných činů si lze souvislost s podnikatelskou činností představit jen obtížně. Jako takové trestné činy lze zmínit například ohrožení pohlavní nemocí (§ 155 TZ), rvačka (§ 158 TZ), násilné překročení státní hranice (§ 339 TZ), opilství (§ 360 TZ) a další.

Vzhledem k obsáhlému seznamu trestných činů, kterých se mohou spáchat fyzické osoby, jsem se rozhodla vybrat několik trestných činů, u nichž si lze představit jejich spáchání v souvislosti s podnikatelskou činností, přičemž tyto vybrané trestné činy budou detailně rozebrány v kapitole 5 Analýza vybraných trestných činů.

2.5 Tresty

Stejně jako nelze stíhat trestné činy, které nezná příslušný právní řád, není možné ani ukládat za trestné činy takové tresty, které nejsou v příslušném právním řádu upraveny. V České republice lze uložit pouze tresty, jež jsou taxativně vyčteny v trestním zákoníku (§ 55 - § 80). Jiné tresty než tyto uložit nelze. Je možné uložit pachateli více

než jeden trest (§ 53 TZ) a tresty se rovněž nevylučují s uložením ochranných opatření (§ 97 odst. 1 TZ). Vylučují se však navzájem některé druhy trestů, což nutně vyplývá z jejich povahy. Jedná se o nemožnost souběžného uložení trestu propadnutí věci a peněžitého trestu, dále souběžné uložení trestu zákazu pobytu a vyhoštění, trestu odnětí svobody a obecně prospěšných prací a vyloučené je rovněž uložení trestu domácího vězení souběžně s trestem obecně prospěšných prací či trestem odnětí svobody.

Soudy mohou podle § 48 TZ podmíněně upustit od potrestání pachatele a namísto toho nad ním stanovit dohled. Je také možné určit pro pachatele přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, které by měly vést k tomu, abych se pachatel vrátil k vedení řádného a pro společnost nikoli nebezpečného života.

Vykonání trestů nelze vymáhat, pokud byl jejich výkon promlčený. Konkrétní promlčecí lhůta se odvíjí od závažnosti spáchaného trestného činu, respektive od horní hranice uložitelného odnětí svobody za daný trestný čin. Existuje nicméně několik trestných činů, které jsou taxativně uvedeny v § 35 trestního zákoníku, jejichž výkon není možné promlčet. Jedná se o vybrané trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy (§ 400 - § 418 TZ), trestné činy teroru (§ 312 §), teroristického útoku (§ 311 TZ), vlastizrady (§ 309) a rozvracení republiky (§ 310 TZ). Vyloučené z promlčení jsou také za splnění určitých podmínek trestné činy spáchané za komunistické éry, které blíže upravuje ustanovení § 35 písm. c) trestního zákoníku. Do promlčecí doby se přitom nezapočítává časový úsek, kdy pachatel z důvodu pobytu v cizině, v léčebném zařízení nebo ve věznici nemohl tento trest vykonat. Promlčecí doba se přerušuje, pokud je učiněn zákonem stanovený úkon v rámci trestního řízení nebo pokud pachatel během ní spáchá další trestný čin, jemuž odpovídající trest je stejně přísný nebo přísnější.

Pro stanovení výše trestu je soud povinen přihlídnout k přitěžujícím (§ 42 TZ) a polehčujícím (§ 41 TZ) okolnostem, které se ke konkrétnímu případu vážou (§ 39 odst. 3 TZ). Tyto okolnosti jsou demonstrativně, jinými slovy se připouštějí i jiné okolnosti, které zákon neuvádí, vymezeny v příslušných ustanovení trestního zákoníku. Mezi polehčující okolnosti se řadí například spáchání trestného činu pod vlivem hrozby,

vedení řádného života před spáchaním trestného činu nebo oznámení spáchaní svého trestného činu úřadů či spolupráce při vyšetřování. Naopak přitěžující okolnosti zahrnují recidivu, zneužití svého postavení, využívání nouze jiných a další.

Samotný proces shromažďování důkazů o spáchaných trestných činech, soudních řízení, ukládání trestů a podobně upravuje v České republice zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, který je také známý jako trestní řád. Tato problematika v této diplomové práci nebude podrobněji zpracována.

Trestů upravených v trestním zákoníku je celkem dvanáct (§ 55 - § 80 TZ). Níže jsou uvedeny jednotlivé tresty, které lze uložit fyzickým osobám, uvedené v tomtéž pořadí, v jakém je uvádí trestní zákoník:

- Odnětí svobody – Tento trest může být uložen ve třech podobách: nepodmíněný, podmíněný a podmíněný s dohledem. Maximální výměra trestu je 20 let, v případě výjimečného trestu (§ 54 TZ) až 30 let či doživotí. Minimální délka trestu stanovena není, podle J. Jelínka a kol. (2017: 398) je to teoreticky 24 hodin. Nepodmíněný trest odnětí svobody se přitom vykonává ve věznicích a to buď ve věznicích s ostrahou, nebo se zvýšenou ostrahou. Možnost vykonat jej ve věznicích s dohledem nebo s dozorem se zrušila s účinností od 1. října 2017. Typ věznice může soud dodatečně změnit. V případech daných zákonem (§ 57a TZ) lze trest odnětí svobody změnit na trest domácího vězení. Výkon trestu odnětí svobody je možné odložit až o tři roky (§ 81 TZ). J. Jelínek a kol. (2017: 397-398) uvádějí, že ačkoli je možné tento trest uložit za všechny trestné činy, měl by se používat pouze v případě, že žádný z ostatních možných trestů není dostatečný. U jednotlivých trestných činů je v trestním zákoníku stanovena délka trestu odnětí svobody, která u takovýchto trestných činů připadá v úvahu, nejedná-li se o výjimečný trest. Soud však může uložit i trest nižší, než je minimální délka stanovená u daného trestného činu (§ 58 TZ). J. Jelínek a kol. (2017: 400-401) uvádějí jako možné důvody uložení nižšího trestu, než je stanovená délka, uložení trestu za přípravu trestného činu nebo pokus o něj, pokud je pachatel spolupracující obviněný podle § 178a trestního řádu, jednal-li za situace blízké se, ale ne zcela odpovídající okolnostem vylučujícím

protiprávnost, se zmenšenou přičetností (za současného uložení ochranné léčby) či v právním omylu. Při uložení podmíněného trestu odnětí svobody se odkládá výkon trestu za podmínky, že pachatel se bude chovat řádně (J. Jelínek a kol., 2017: 405). Určí-li se přitom dohled nad pachatelem, jedná se o podmíněný trest odnětí svobody s dohledem.

- Domácí vězení – Tento trest spočívá v určení časových období, kdy odsouzený musí trávit čas ve svém obydlí (§ 60 TZ). Při stanovování těchto časových úseků přitom soud bere zřetel na okolnosti jako jsou pracovní doba odsouzeného, nutnost zajištění jeho potřeb nebo péče o potomky. Nejvyšší možná výše tohoto trestu jsou dva roky. Ukládá se pouze v případě, že spáchaný trestný čin spadá do kategorie přečinů. Analogicky s přeměnou trestu odnětí svobody v trest domácího vězení lze přeměnit i trest domácího vězení v trest odnětí svobody, jsou-li k tomu důvody, například vyhýbání se výkonu trestu odsouzeným (§ 61 TZ).
- Obecně prospěšné práce – I tento trest se ukládá pouze za přečiny a počet odpracovaných hodin lze stanovit od 50 do 300 (§ 62 - § 65 TZ). Odsouzený je povinen osobně, ve svém volném čase, bezplatně a nikoli jako výdělečnou činnost vykonat uložené práce, jejichž účinek lze hodnotit jako obecně prospěšný pro společnost. Výkon prací je nutné provést nejpozději do jednoho roku od nařízení výkonu trestu. Jako příklady takových prací, které jsou uvedeny v § 62 TZ, lze uvést údržbu veřejných prostranství nebo veřejných budov. Soud při stanovování druhu práce přitom musí přihlídnout ke zdravotnímu stavu odsouzeného a k jeho stanovisku. Soud může v případě, že se odsouzený vyhýbá plnění prací trest přeměnit na domácí vězení, peněžitý trest nebo trest odnětí svobody. Jakmile jsou práce vykonány, hledí se na pachatele, jako kdyby nebyl odsouzen (§ 65 TZ).
- Propadnutí majetku – Tento trest se ukládá v případě, že je pachateli vyměřen výjimečný trest (odnětí svobody mezi 20 a 30 lety nebo na doživotí) nebo pokud je souzen za zvláště závažný zločin. Jedná se přitom o nejzávažnější trest týkající se majetku, jak uvádějí J. Jelínek a kol. (2017: 418). Majetek (nebo jeho část), který je předmětem propadnutí, připadá státu. Propadnutí se však nemůže týkat takového majetku, který slouží k uspokojení základních potřeb.

- Peněžitý trest – Podmínkou pro uložení tohoto trestu je spáchání takového trestu, ze kterého plynul nebo měl plynout finanční prospěch, pokud zákon nestanovuje jinak. Vyměřuje se v denních sazbách, jejich nejnižší počet je 20 a nejvyšší 730. Minimální výše jedné denní sazby je 100 Kč a její maximální výše je 50 000 Kč. Soud musí při stanovování výše peněžitého trestu přihlídnout k majetkové situaci pachatele, zejména k jeho příjmům. J. Jelínek a kol. (2017: 420) upozorňují, že tento trest může ovlivnit poměry nejen pachatele samotného, ale rovněž jeho rodiny či věřitelů. Splacení peněžitého trestu může být buď jednorázové, nebo ve splátkách. Splacené finanční částky následně propadají státu. Tento trest může být přeměněn na trest odnětí svobody, domácího vězení nebo obecně prospěšných prací.
- Propadnutí věci a propadnutí náhradní hodnoty – Soud ukládá trest propadnutí konkrétní věci, která byla získána v souvislosti s trestným činem nebo která bylo použita k jeho spáchání. Pokud však pachatel věc určenou k propadnutí zničí, zužitkuje nebo poškodí, soud uloží propadnutí náhradní hodnoty. Jak náhradní hodnota, tak věc po propadnutí následně připadají státu.
- Zákaz činnosti – Soud může pachateli uložit tento trest, pokud se trestného činu dopustil v souvislosti s výkonem svého povolání, zaměstnání nebo jiné činnosti. Je přitom nezbytné, aby výkon této činnosti byl podmíněn získáním zvláštního povolení. Činnost může být zakázána na jeden rok až deset let. Poté, co uplyne soudem stanovená lhůta zákazu, se na odsouzeného hledí, jako kdyby odsouzen nebyl.
- Zákaz pobytu – Podstatou tohoto trestu je zákaz bytí i jen přechodného pobytu v soudem stanoveném místě nebo obvodu. Doba trvání tohoto trestu je jeden rok až deset let. Není možné přitom zakázat pobyt v místě, kde má pachatel své trvalé bydliště.
- Zákaz vstupu na sportovní, kulturní nebo jiné společenské akce – Pokud pachatel spáchal trestný čin v souvislosti s účastí na nějaké takové akci, může mu soud zakázat na ně docházet, a to až na deset let. Soud přitom explicitně stanovuje, na které akce má pachatel zakázaný vstup.
- Ztráta čestných titulů a vyznamenání – Zákon stanovuje, že podmínkou pro uložení tohoto trestu je spáchání trestného činu, k němuž pachatele vedly

zavrženíhodné pohnutky, a následné odsouzení pachatele k nepodmíněnému odnětí svobody nejméně na dva roky. Je tedy zřejmé, že tento trest se nikdy neukládá samostatně, ale vždy vedle nejméně jednoho jiného trestu, kterým je trest odnětí svobody.

- Ztráta vojenské hodnosti – Uložení tohoto trestu je, podobně jako u trestu ztráty čestných titulů a vyznamenání, podmíněno souběžným odsouzením k nepodmíněnému odnětí svobody a spáchání trestného činu ze zavrženíhodných pohnutek. Osobě odsouzené k tomuto trestu je následně odebrána její vojenská hodnost v ozbrojených silách a zůstává jí pouze hodnost vojína.
- Vyhoštění – Tento druh trestu lze uložit pouze osobám, které nejsou občany České republiky. Doba trvání trestu je pak uložena buď na dobu určitou v rozmezí jednoho roku až deseti let, nebo na dobu neurčitou. Existuje však několik výjimek, kdy nelze trest vyhoštění použít (§ 80 odst. 3 TZ). Příkladem může cizinec, kterému byl v České republice poskytnut azyl, nebo cizinec, kterému by v daném státě hrozilo pronásledování z rasový, náboženských nebo jiných důvodů.

2.5.1 Ochranná opatření

Kromě trestů zná trestní zákoník také ochranná opatření. Zatímco v případě právnických osob lze uložit pouze dvě ochranná opatření (§ 26 ZTOPO), u osob fyzických se jich nabízí více. Stejně jako u trestů je účelem ochranných opatření ochrana společnosti, na rozdíl od trestů však mají zejména preventivní povahu. (J. Jelínek a kol., 2017: 462-463). Ochranná opatření se přitom nevylučují s tresty a jedné fyzické osobě je možné zároveň uložit jak ochranné opatření, tak trest, případně jenom ochranné opatření. Stejně tak lze uložit více ochranných opatření najednou (§ 97 TZ). Na rozdíl od trestů není možné ochranná opatření zrušit udělením amnestie, promlčet či zahladit, jak uvádějí J. Jelínek a kol. (2017: 463).

Ochranná opatření upravená v trestním zákoníku (§ 98 - § 104) jsou popsána níže. J. Jelínek a kol. (2017: 464) je rozděluje na ochranná opatření zasahující do osobní svobody jedince (ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná výchova) a na

ochranná opatření týkající se majetku (zabrání věci, zabrání části majetku).

- Ochranné léčení – Toto ochranné opatření soud ukládá v případě, že pachatel je závislý na užívání nějakých návykových látek, nebo pokud je jeho pobyt na svobodě potenciálním zdrojem nebezpečí. Rozlišuje se přitom ochranné léčení ústavní, kdy pachatel pobývá ve specializovaném zařízení, a ochranné léčení ambulantní, na které pachatel pravidelně dochází. Způsob léčení může být i dodatečně změněn z rozhodnutí soudu. Ústavní léčení přitom může trvat maximálně dva roky, soud je však může opakovaně obnovit, pokaždé nejdéle na dva roky. J. Jelínek a kol. (2017: 467) k tomu podotýkají, že trvání tohoto ochranného opatření je takové, jak to vyžaduje účel jeho uložení.
- Zabezpečovací detence – Soud ji ukládá v případě, kdy se pachatel při páčání protiprávního jednání kvalifikovatelného jako trestný čin nacházel ve stavu nepřičetnosti nebo snížené přičetnosti a kdy soud nepovažuje ochranné léčení za dostatečné opatření. Doba trvání není omezená, soud je však povinen v zákonem stanovených intervalech přezkoumat, zda je zabezpečovací detence nutná.
- Zabráni věci, náhradní hodnoty, části majetku, spisů a zařízení – Soud nařizuje zabráni věci v případě, že byla nabyta v souvislosti s trestným činem. Kromě zabráni samotného má soud možnost také nechat věc nějak modifikovat, například nechat určitou její část odstranit. Pokud je dotyčná věc zničena, poškozena nebo zůžitkována takovým způsobem, že ji nelze zabrat, určí soud místo toho zabráni náhradní hodnoty. Obdobně zabráni části majetku se využívá v případech, že tato část majetku byla získána díky trestné činnosti, nebo v případech, kdy pachatel určitou věc, která by jinak byla předmět zabráni, převedl na jinou osobu a zabrat ji už z toho důvodu nelze. Je možné také zabrat spisy, jejichž obsah je možné kvalifikovat jako trestný, a zařízení, na nichž se tyto spisy kopírovaly. Spisy se v této souvislosti rozumí média sloužící k přenosu zvukových, obrazových nebo datových skutečností (§ 136 TZ). Předměty podléhající zabráni následně propadají státu.
- Ochranná výchova – ačkoli v českém právním řádu existuje ještě ochranné opatření ochranné výchovy, vzhledem k povaze tohoto ochranného opatření se zdá nepravděpodobné, že by se ukládalo v případě podnikatelů. Proto tato

problematika již nebude v této diplomové práci dále rozebrána.

2.6 Zánik a vyloučení vzniku trestní odpovědnosti fyzických osob

Trestní odpovědnost podnikatelů coby fyzických osob může zaniknout několika způsoby. Jedním ze způsobů je smrt dané fyzické osoby (J. Fenyk, L. Smejkal, 2012: 54). Jelikož u fyzických osob neexistuje na rozdíl od právnických osob institut přechodu trestní odpovědnosti (více viz podkapitoly 2.6.5 Přechod trestní odpovědnosti fyzických osob a 3.3 Časová působnost a právní nástupnictví této diplomové práce), smrtí fyzické osoby její trestní odpovědnost zaniká a to bez právního nástupce.

Trestní odpovědnost u fyzických osob nevzniká, pokud pachatel nedovršil věk 15 let (§ 25 TZ). Je samozřejmě možné, že pachatelem se může stát osoba mladší 15 let. V tom případě se postupuje podle zvláštní úpravy podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže⁶. Jelikož však fyzická osoba v postavení podnikatele nemůže být mladší 15 let, problematika jinak protiprávního jednání spáchaného osobami mladšími 15 let nebude v této diplomové práci podrobněji zpracována.

Trestní odpovědnost rovněž nevzniká, pokud pachatel trpí natolik závažnou duševní poruchou, že není schopen posoudit škodlivé následky svého jednání pro společnost a své jednání ovládat (§ 26 TZ). Úroveň přičetnosti v době páchaní trestného činu se stanovuje znaleckým posudkem. Nicméně i v případě nepřičetnosti se však zdá nepravděpodobné, že by někdo s takto závažnou duševní chorobou zastával pozici podnikatele, a proto tato problematika nebude v této diplomové práci nadále rozebrána.

Trestní odpovědnost nevzniká ani v případě, že se naplní podmínky některé z okolností vylučující protiprávnost (více viz podkapitola 2.6.6 Okolnosti vylučující protiprávnost).

K případným okolnostem, které by vedly k zániku trestní odpovědnosti, případně by za nich trestní odpovědnost nevznikla, jsou soudy a jejich orgány povinny přihlížet z úřední povinnosti.

⁶ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Je třeba mít rovněž na paměti, že případný zánik trestní odpovědnosti právnické osoby neznamena automatický zánik trestní odpovědnost fyzické osoby a naopak, jak uvádějí J. Jelínek a kol. (2017: 351).

2.6.1 Promlčení

Jedním ze způsobů zániku trestní odpovědnosti je promlčení. Po uplynutí promlčecí doby trestný čin zůstává protiprávním, ale je již nevymahatelný. Délka promlčecí doby se odvíjí od konkrétního trestného činu, respektive od nejvyšší možné sazby odnětí svobody za tento trestný čin. Podle těchto kritérií může být promlčecí doba buď tři, pět, deset, patnáct nebo dvacet let (§ 34 TZ). Promlčecí doba začíná od ukončení jednání nebo od okamžiku, kdy nastal účinek trestného činu. Při spáchání více trestných činů začíná promlčecí lhůta od ukončení trestné činnosti, tedy posledního trestného činu, ačkoli promlčecí lhůta je pro každý spáchaný trestný čin samostatná, jak uvádějí J. Jelínek a kol. (2017: 356-357). Nezahrnuje se však do ní časové úseky uvedené v § 34 odst. 3 TZ, mezi něž patří například přerušení nebo odložení trestního stíhání nebo nemožnost stíhat pachatele. Promlčecí dobu se může přerušit a to buď zahájením trestního stíhání či dalšími zákonem stanovenými úkony v rámci trestního řízení, nebo pokud za stávající promlčecí doby pachatel spáchal nový trestný čin, za který lze vyměřit stejně přísný nebo přísnější trest. Přerušením promlčecí doby započíná nová promlčecí doba.

Není možné však promlčet určité taxativně vymezené trestné činy, které jsou uvedené v § 35 TZ. Jedná se s několika výjimkami o trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy, dále o trestné činy teroru, teroristického útoku, vlastizrady a rozvracení republiky a také za některé trestné činy spáchané během komunistické éry (§ 35 písm. c) TZ).

Jak již bylo zmíněno výše (viz podkapitola 2.5 Tresty této diplomové práce), kromě trestných činů se institut promlčení vztahuje také na výkon trestů. V tom případě ale trestní odpovědnost nezaniká, zaniká pouze vymahatelnost vykonání trestů.

2.6.2 Účinná lítost

Obdobně jako u právnických osob i osob fyzických existuje institut účinné lítosti. Díky tomuto institutu zaniká trestní odpovědnost z trestných činů, pokud pachatel dobrovolně zamezil škodlivým následkům trestného činu nebo je odstranil nebo pokud tento trestný čin oznámil v takovém okamžiku, kdy ještě bylo možno jeho škodlivým účinkům zabránit. Účinná lítost se však nevztahuje na všechny trestné činy. Taxativní výčet všech trestných činů, u nichž lze účinnou lítost uplatnit, je uveden v § 33 trestního zákoníku. Jako příklady lze uvést trestné činy neposkytnutí pomoci (§ 150 TZ) či poškození cizí věci (§ 228 TZ). Jak již bylo zmíněno výše (viz podkapitola 2.4 Trestné činy této diplomové práce), trestní odpovědnost, která by byla vznikla z přípravy trestného činu nebo z pokusu o něj, zaniká v případě, že dotyčná osoba dobrovolně upustí od dalšího jednání, zamezí případným škodlivým následkům plynoucím z přípravy trestného činu nebo pokusu o něj nebo přípravu či pokus nahlásí v takové době, kdy je ještě možné škodlivým následkům zabránit nebo je odstranit.

2.6.3 Amnestie a milost prezidenta České republiky

Trestní odpovědnost zaniká i v případě, že pachateli byla udělena amnestie nebo milost prezidenta České republiky (§ 366 - § 370 TR). Po udělení amnestie nebo milosti se proti pachateli nezahajuje soudní řízení, zastavuje se proti němu již vedené soudní řízení, případně se přerušuje výkon jemu uloženého trestu. Tyto instituty se však nevztahují na ochranná opatření. Existují přitom tři základní formy těchto institutů, jak uvádějí J. Fenyk a kol. (2004: 415) či J. Jelínek a kol. (2017: 350) – agraciace (odpuštění uloženého a nevykonaného trestu nebo jeho části), abolicie (nezahájení nebo přerušování trestního stíhání nebo soudního řízení) a rehabilitace (zahlázení odsouzení, více o tomto institutu viz níže v podkapitole 2.6.4 Zahlázení odsouzení).

2.6.4 Zahlázení odsouzení

Zvláštním institutem známým českému právnímu systému je zahlázení odsouzení

(§ 105 TZ). V tomto případě nezaniká trestní odpovědnost za trestný čin, ale spíše její negativní následky. Tento institut je obdobou institutu zániku následků odsouzení, který existuje u právnických osob (§ 27 ZTOPO), více viz podkapitola 3.7.1 Zánik následků odsouzení.

Po zahlazení odsouzení se na pachatele hledí, jako kdyby nebyl odsouzen. Podmínkou zahlazení odsouzení je výkon, prominutí nebo promlčení trestu a nepřetržitě dobré chování pachatele po stanovenou dobu (§ 105 odst. 1 TZ), která se odvozuje od druhu a výše uloženého trestu. Zahlazení odsouzení však nelze použít, pokud nebylo nijak ukončeno uložené ochranné opatření (§ 105 odst. 7 TZ) nebo pokud je pachateli uloženo vedle sebe více trestů a stanovená doba vedení řádného života neuplynula u všech trestů (§ 105 odst. 5 TZ).

2.6.5 Okolnosti vylučující protiprávnost

Trestní zákoník (§ 28 – § 32) stanovuje celkem pět okolností, které za splnění zákonem daných podmínek vylučují protiprávnost. Pokud nastane některá z těchto okolností, trestní odpovědnost za vykonané jednání nevzniká, ačkoli v jiných případech by bylo protiprávní (J. Jelínek a kol., 2017: 252-277). Tyto okolnosti jsou krajní nouze (§ 28), nutná obrana (§ 29), svolení poškozeného (§ 30), přípustné riziko (§ 31) a oprávněné použití zbraně (§ 32), a to za podmínek stanovených v příslušných ustanoveních⁷. Jiné okolnosti, za nichž by nevznikala trestní odpovědnost, trestní zákoník nepřipouští. J. Jelínek a kol. (2017: 274) nicméně upozorňují, že pokud je určité jednání vymezené jiným právním předpisem jako dovolené či povinné, nelze jej považovat za trestné, ačkoli je trestní zákoník nezahrnuje ve výčtu okolností vylučujících protiprávnost. Jako příklad autoři uvádějí (2017: 275-277) výkon povolání, povinností, práv či činnosti.

⁷ tomuto tématu se podrobně věnují J. Jelínek a kol. (2017: 252-277)

3 Trestní odpovědnost právnických osob

Jak uvádí živnostenský zákon (§ 5 odst. 1), i právnické osoby mohou být podnikateli (více k tomuto pojmu viz podkapitola 2.1 Vymezení základních pojmů). Stejně jako fyzické osoby mají i právnické osoby jakožto subjekty práva trestní odpovědnost za své jednání a mohou se dopustit trestných činů, za které jim následně mohou být uloženy tresty. Tato problematika je na území České republiky upravena v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim⁸ (dále jen ZTOPO). Jak uvádějí J. Fenyk a L. Smejkal (2012: XIII), ZTOPO je první právní předpis platný v České republice, který upravuje trestní odpovědnost právnických osob. Do okamžiku nabytí účinnosti tohoto zákona byla tato právní skutečnost pro český právní řád neznámá a mělo se za to, že právnické osoby jako takové nemohou spáchat žádné trestné činy. Česká republika je přitom jednou z posledních členských zemí Evropské unie, která zavedla trestní odpovědnost právnických osob, jak uvádí J. Jelínek (2013: 91). Jedněmi z průkopníků na tomto poli byli naopak například Nizozemsko, Francie či Norsko. Zahraniční právní úpravy institutu trestní odpovědnosti právnických osob však v této diplomové práci nebudou dále rozebrány.

ZTOPO coby právní předpis nemá retroaktivní účinky, jak uvádějí J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 145). Není proto podle něj možné posuzovat trestné činy spáchané právnickými osobami předtím, než nabyl účinnosti (tedy před 1. lednem 2012). Navzdory svému názvu není ZTOPO jediným právním předpisem, který je při stíhání a souzení právnických osob využíván. Jak uvádějí J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 6-7) či J. Jelínek (2013: 92) některé skutečnosti se řeší pouze podle ZTOPO, neboť jsou v něm přímo a výlučně upraveny. Na druhou stranu, existují takové skutečnosti, které jsou ve ZTOPO upraveny jen částečně, nebo vůbec. V takových případech se postupuje částečně, nebo zcela podle trestního zákoníku⁹ nebo trestního řádu¹⁰, případně podle zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních¹¹, není-li to ovšem

8 Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – ve znění pozdějších předpisů

9 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník – ve znění pozdějších předpisů

10 Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním – ve znění pozdějších předpisů

11 Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních – ve znění pozdějších předpisů

vyloučeno z povahy věci (ZTOPO, § 1 odst. 2). Zvláštní úprava ZTOPO má přitom před trestním zákoníkem i trestním řádem přednost a soudy se proto při posuzování trestní odpovědnosti a trestných činů právnických osob řídí primárně jí a trestní řád a trestní zákoník používají subsidiárně.

Při trestním řízení proti právnickým osobám existuje několik zásad, které se uplatňují i u řízení proti osobám fyzickým. Jedná se zásady uvedené v § 2 trestního řádu. Jako příklady je možné zmínit zásadu veřejnosti, zásadu presumpce nevinny, zásadu volného hodnocení důkazů a další.

3.1 Vymezení právnické osoby

Právnická osoba je vedle fyzické osoby jedním ze dvou typů osob, které jsou známé českým právním předpisům. ZTOPO neuvádí žádnou definici právnické osoby. Tento pojem je definován v občanském zákoníku¹² (dále jen o.z.), a to následovně: „*Právnická osoba je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnická osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.*“ (§ 20 o.z.) J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 2) nabízejí další vlastní definici a uvádějí, že lze právnickou osobu chápat jako „*sdružení fyzických nebo právnických osob, účelová sdružení majetku, jednotky územní samosprávy a jiné subjekty, o kterých to stanoví zákon.*“ (J. Fenyk, L. Smejkal, 2012, 2.) Právnickou osobu přitom může založit buď fyzická osoba nebo jiná právnická osoba, jak uvádějí J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 5).

3.2 Místní příslušnost a působnost

Místní příslušnost soudů v případě právnických osob upravuje § 29 ZTOPO. J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 99-100) dodávají, že pro aplikaci toho ustanovení v praxi je třeba využít trestní řád (konkrétně § 18). Místní příslušnost soudů zabývajících se řízeními s právnickými osobami je tedy založena na téměř totožném principu jako u osob fyzických. Místně příslušný je ten soud, v jehož obvodu došlo ke spáchání trestné činu.

¹² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník – ve znění pozdějších předpisů

Pokud je místo spáchání trestného činu neznámé nebo se nachází v cizině, je místně příslušný ten soud, v jehož obvodu má daná právnická osoba své sídlo, případně podnik nebo organizační složku. Pokud má tato právnická osoba své sídlo, podnik nebo organizační složku v zahraničí, je místně příslušný soud, v jehož obvodu byl trestný čin odhalen (§ 29 ZTOPO).

Ustanovení § 2 ZTOPO vymezuje, jaké musí být naplněny podmínky, aby mohla být právnická osoba posuzována podle českých právních předpisů. Tyto podmínky přitom nemusejí být všechny splněny současně. Jak upřesňují J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 9-11), souzeny mohou být podle českého práva nejen právnické osoby české mající v České republice své sídlo, ale i právnické osoby zahraniční, pokud mají na území České republiky svůj podnik nebo organizační složku (i přesto, že ani jeden z těchto subjektů nemá právní subjektivitu), majetek (ať už nemovitý nebo movitý včetně finančního účtu) nebo na tomto území vykonávají svou činnost (aniž by daná právnická osoba musela nutně mít v České republice například i podnik nebo zastoupení). Zároveň lze podle českých právních předpisů posuzovat takové trestné činy, které byly spáchány v cizině právnickou osobou, která má v České republice svoje sídlo, přičemž relevantním faktorem je v tomto případě právě sídlo dané právnické osoby (J. Fenyk, L. Smejkal, 2012: 12).

S místní působností souvisí také tzv. distanční delikty, jak uvádí J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 11). Tato problematika je upravena v § 2 odst. 1 ZTOPO. Podle tohoto ustanovení jsou českým právním řádem posuzovány i takové trestné činy, které byly spáchány v cizině, ale jejich následky se projevují zcela nebo zčásti na území České republiky. Právě místo vzniku nebo projevu důsledků je u distančních deliktů rozhodující, místo spáchání trestného činu není relevantní. Podle českého práva lze postihnout cizí právnickou osobu i v takovém případě, kdy je daný trestný čin spáchán ve prospěch české právnické osoby. S tímto souvisí i § 4 odst. 1 ZTOPO, který obsahuje taxativní (tedy úplný) výčet takových trestných činů, které mohou být souzeny podle českého práva i v případě, že daná právnická osoba nemá v České republice svoje sídlo a tyto trestné činy spáchala v zahraničí. Jedná se např. o trestný čin teroristického útoku a trestné činy související s paděláním peněžních jednotek.

3.3 Časová působnost a právní nástupnictví

J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 46) upozorňují, že právnické osoby coby osoby uměle vytvořené nabývají, na rozdíl od fyzických osob, trestní odpovědnosti ihned po svém vzniku. Může ovšem nastat situace, kdy je právnická osoba trestně odpovědná i za trestné činy spáchané před vznikem této právnické osoby. Tento fakt souvisí s institutem právního nástupnictví (také někdy nazývané jako sukcese) a přechodem trestní odpovědnosti. J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 46) přitom uvádějí, že se jedná o zcela nový institut v českém právu, který byl do nabytí účinnosti ZTOPO českému právu naprosto neznámý. Podle P. Šámala (2013: 172) se za právní nástupnictví zpravidla považuje nabytí práva či povinnosti. Může se jednat o nabytí všech práv či povinností (univerzální sukcese) nebo jen o jejich část (singulární sukcese). Právním nástupcem právnické osoby je zpravidla jiná právnická osoba a ta může být podle tohoto institutu stíhána za trestné činy, které sama nespáchala, nicméně trestní odpovědnost za ně na ni jako na právního nástupce přešla. Fyzická osoba může být právním nástupcem v případě vzniku právního nástupnictví převodem majetku na tuto fyzickou osobu jako na společníka (J. Fenyk, L. Smejkal, 2012: 50). Nicméně P. Šámal (2013: 179-180) tvrdí, že přechod právní odpovědnosti právnické osoby na společníka jako na fyzickou osobu není možný, neboť trestní odpovědnost fyzické osoby se řídí trestním zákoníkem, nikoli ZTOPO, a může se jednat jen o individuální trestní odpovědnost, nikoli kolektivní (jako tomu je u právnických osob).

Pokud existuje více právních nástupců, trestní odpovědnost přechází na všechny z nich (§ 10 odst. 1 ZTOPO). K přechodu práv a povinností na právního nástupce přitom nemusí dojít v celém rozsahu a stejnou měrou (J. Fenyk, L. Smejkal, 2012: 52; P. Šámal, 2013: 180). K rozsahu a míře práv a povinností právních nástupců se přitom přihlíží i při případném trestní řízení při výměře druhu a výše trestů, jak je stanoveno v § 10 odst. 2 ZTOPO.

Právní nástupnictví u právnických osob vzniká podle J. Fenyka a L. Smejkala (2012: 48) sloučením, splynutím či rozdělením právnických osob nebo převodem

majetku na společníka. Je třeba si uvědomit, že původní právnická osoba přitom nemusí nutně zaniknout (P. Šámal, 2013: 173). To je případ například sloučení právnických osob (§ 178 o.z.), kdy přinejmenším jedna z právnických osob zaniká, ovšem jiná nadále existuje (a stává se tedy právním nástupcem oněch dalších právnických osob účastnících se sloučení). Jako další příklad lze uvést rozdělení právnické osoby, kdy se z původní právnické osoby může například jeden závod oddělit a získat vlastní právní subjektivitu (§ 179 NOZ). Pokud při vzniku právního nástupce původní právnická osoba nezaniká, není zproštěna trestní odpovědnosti. V takovém případě by se trestní odpovědnost týkala i původní právnické osoby, i všech jejích právních nástupců, jak uvádí J. Jelínek (2013: 106).

Ať už právnická osoba svou přeměnou zaniká, nebo nikoli, J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 49) tvrdí, že pro vznik právního nástupnictví je nutná dispozice se samotnou právnickou osobou, nikoli pouze s majetkem. S tímto názorem nesouhlasí P. Šámal (2013: 175-176), který uvádí, že v tom případě by se za právního nástupce nedala považovat právnická osoba v případě, že se přesunula do zahraničí (což § 32 odst. 11 ZTOPO uvádí jako jeden ze způsobů přeměny). Tento autor rovněž uvádí, že ke vzniku právního nástupnictví postačuje i např. převod části majetku na jinou osobu.

3.4 Pachatelé trestných činů

Přijetím ZTOPO vznikl v české právní úpravě nový do té doby neznámý institut kolektivní trestní odpovědnosti, jak uvádějí J. Jelínek (2013: 92) či L. Bohuslav (2013: 145). Za právnické osoby jednají fyzické osoby a to jménem těchto právnických osob, neboť právnické osoby samotné jsou uměle vytvořené a nemají svojí vlastní vůli. Nicméně právnickým osobám se trestní odpovědnost za trestné činy přičítá, pokud tyto trestné činy spáchaly fyzické osoby během výkonu činnosti u této právnické osoby nebo v její prospěch. ZTOPO (§ 8 odst. 1 a odst. 2) uvádí taxativní výčet takových fyzických osob, jejichž činnost v rámci určité právnické osoby může být této právnické osobě přičítána jako trestný čin. Jedná se o statutární orgán, jeho členu nebo jinou osobu ve vedoucím postavení, která má rozhodující vliv na činnost této právnické osoby nebo která vykonává kontrolní či řídicí činnost. Může se jednat rovněž o zaměstnance.

V souvislosti s účastníky v případném trestním řízení týkajícím se právnických osob rozdělují J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 31) tyto účastníky do tří skupin. První jsou primární subjekty, za které považují samotné právnické osoby. Za právnické osoby jednájí statutární orgány, ať už jsou kolektivní nebo tvořeny jednotlivci, a tyto statutární orgány jsou považovány za sekundární subjekty. Konkrétní podoba statutárního orgánu je u různých typů obchodních společností odlišná a zpravidla dána zákonem.¹³ Mezi sekundární subjekty také patří osoby výraznou měrou ovlivňující chod právnické osoby, osoby ve vedoucím postavení a osoby vykonávající kontrolní či řídicí činnost. V trestním řízení se mohou objevit rovněž osoby, které mají ve vztahu k dané právnické osobě status zaměstnanců. Ty poté J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 31) označují za terciární subjekty.

M. Janků & kol. (2013: 369), L. Bohuslav (2013: 145) i J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 26) nazývají postihnutelnost právnických osob za trestné činy spáchané fyzickými osobami principem přičitatelnosti, přičemž posledně jmenovaná dvojice autorů nabízí jako alternativní název pojem vytýkatelnost. Dále upozorňují, že tento princip však nevyklučuje trestní odpovědnost jednotlivých fyzických osob. Pokud spolu trestný čin přičtený právnické osobě a trestný čin spáchaný fyzickou osobou uvedenou v § 8 ZTOPO souvisejí, proti této právnické a této fyzické osobě se koná společné řízení, jak plyne z § 31 ZTOPO. Pro zahájení společného řízení je však nezbytně nutná souvislost mezi oběma trestnými činy. Neexistuje-li mezi nimi souvislost, nemůže být řízení společné. Navzdory společnému řízení se však trestní odpovědnost právnické osoby a fyzické osoby musí posuzovat samostatně. L. Bohuslav (2013: 149) i J. Jelínek (2013: 109) upozorňují, že přičitatelnosti trestného činu právnické osobě může znamenat, že postižení budou i nevinné osoby, které jsou v dané právnické osobě zainteresovány. Jednat se může například o zaměstnance, věřitele nebo akcionáře.

J. Jelínek (2013: 101) uvádí, že právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob v České republice je tzv. pravou trestní úpravou, neboť trestní odpovědnost právnické a fyzické osoby je oddělená a trestní odpovědnost právnických osob je upravena

¹³ Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích – ve znění pozdějších předpisů

zvláštním způsobem oproti úpravě trestní odpovědnosti fyzických osob. Nepravá trestní odpovědnost naopak představuje takovou situaci, kdy se trestní odpovědnost právnické osoby posuzuje podle trestní odpovědnosti osoby fyzické. V takovém případě je nutné odhalit konkrétní fyzickou osobu, která je pachatelem trestného činu, což v české právní úpravě není nutné, jak uvádí ZTOPO (§ 8 odst. 3). Podle tohoto ustanovení pro stíhání právnické osoby není nutné přesně určit, která fyzická osoba v rámci této právnické osoby daný trestný čin spáchala. J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 41-42) upozorňují, že absence nutnosti odhalit konkrétní fyzickou osobu odpovědnou za trestný čin vede k absenci nutnosti tuto fyzickou osobu odsoudit dříve, než může být zahájeno trestní stíhání právnické osoby. V tom se česká právní úprava liší od některých zahraničních.

Jelikož § 8 ZTOPO uvádí jako možné pachatele osoby, které mají na činnost dané právnické osoby rozhodující vliv, je třeba mít na paměti, že ne všechny fyzické (i právnické) osoby, jejichž trestné činy mohou být přičteny právnickým osobám, musejí být v nějakém právních poměru k dané právnické osobě, například v pracovněprávním vztahu coby zaměstnanci. J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 36-37) uvádějí, že přičteny mohou být i činy spáchané fyzickými či právnickými osobami, které se nacházejí vně konkrétní právnické osoby, pokud mohou být považovány za některou z osob uvedených v § 8 ZTOPO.

Při posuzování přičitatelnosti činů spáchaných terciárními subjekty neboli fyzickými osobami v postavení zaměstnanců je rozhodující skutečnost, zda byly tyto trestné činy spáchané v rámci vykonávání pracovních povinností (J. Fenyk, L. Smejkal, 2012: 37). L. Bohuslav (2013: 151) uvádí také, že přičitatelný je rovněž trestný čin spáchaný zaměstnancem, pokud nad jeho činností právnická osoba neprovedla řádnou kontrolu či neprovedla opatření, která jsou stanovená jinými právními předpisy, která lze spravedlivě požadovat nebo která by vedla k odvrácení následků trestného činu, jak je uvedeno ve ZTOPO (§ 8 odst. 2 písm. c)). Nezáleží přitom na tom, zda byly tyto pracovní povinnosti vykonávány na pracovišti, nebo nikoli. U fyzických osob v postavení zaměstnance je však třeba zvážit ještě jeden fakt a tím je oslabení jeho vlastní vůle. V případném trestním řízení je nutné přezkoumat, nakolik zaměstnanec mohl ovlivnit výkon či zabránit výkonu trestného činu, je-li mu to přikázáno jako

pracovní úkol. Tato skutečnost je upravena v § 8 odst. 4 písm. d) ZTOPO.

Z trestní odpovědnosti jsou vyjmuty Česká republika a její územněsprávní celky, jak plyne ze ZTOPO (§ 6 odst. 1). J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 15-21) tuto problematiku detailně rozebírají. Podle nich jsou ze zákona vyjmuty nejen explicitně jmenované Česká republika a jednotky územní samosprávy, ale i jejich organizační složky a rovněž mezinárodní organizace veřejného práva, u nichž tak určí mezinárodní smlouva ratifikovaná Českou republikou. U organizací zřizovaných Českou republikou nebo jednotkami územní samosprávy závisí jejich trestní odpovědnost na skutečnosti, zda mají, nebo nemají status právnické osoby a právní subjektivitu. Vlastní právní subjektivitu mají například knihovny, fakultní nemocnice nebo dětské domovy, které mají jakožto státní příspěvkové organizace status právnické osoby a mohou být proto právně posuzovány a postiženy. Naopak například hasičské sbory nebo úřady práce tento status nemají a nejsou tedy trestně odpovědné. Je třeba zmínit, že majetková účast České republiky, územněsprávních jednotek a jejich organizačních složek na určité právnické osobě nevylučuje tuto právnickou osobu z trestní odpovědnosti, jak je uvedeno v § 6 odst. 2 ZTOPO.

Trestní odpovědnost nezaniká nutně se zánikem dané právnické osoby, ale přechází na jejího právního nástupce, existuje-li nějaký, jak uvádí ZTOPO (§ 10). Problematika právního nástupnictví je zpracována výše v podkapitole 3.3 Časová působnost a právní nástupnictví této diplomové práce. ZTOPO (§ 8 odst. 4 písm. a) až c)) rovněž upřesňuje, že právnická osoba může být stíhána za trestné činy i v případě, že k nim došlo před jejím vznikem nebo v případě, že akt založení právnické osoby byl neplatný nebo že právnická osoba byla soudem prohlášena za neplatnou.

3.5 Trestné činy

Právnické osoby nemohou být podle ZTOPO (§ 7) stíhány za veškeré trestné činy, kterých se mohou dopustit osoby fyzické. Jako příklady takovýchto výjimek lze uvést trestné činy rvačky (§ 158 TZ), válečné zrady (§ 320 TZ), účasti na sebevraždě (§ 144 TZ) nebo dvojího manželství (§ 194 TZ). Jelikož se jedná o taxativní výčet, tak všechny

ostatní trestné činy, které nejsou uvedeny v § 7 ZTOPO, mohou být právníckými osobami spáchány a jsou posuzovány podle příslušných ustanovení trestního zákoníku. K. Danková (2013) se ve své práci pozastavuje nad některými trestnými činy, které u nichž je podle ZTOPO trestní odpovědnost právníckých osob vyloučena. Ačkoli velkou část trestných činů, o kterých K. Danková píše, již v současné době § 7 ZTOPO neuvádí, v aktuálním znění ZTOPO stojí za zmínku zejména trestný čin porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže dle § 248 odst. 2 trestního zákoníku, neboť by se dalo předpokládat, že právnícká osoba se takového jednání může dopustit.

Právníckých osobám přitom mohou být přičteny všechny stupně trestných činů, tedy přečiny, zločiny a zvláště závažné zločiny (J. Fenyk, L. Smejkal, 2012: 26). Trestné činy přitom mohou být spáchány úmyslně i z nedbalosti, stejně jako u fyzických osob, jak uvádějí J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 30). Právnícké osoby nemusejí mít v trestních řízeních pouze status pachatele. Mohou vystupovat také jako spolupachatelé či účastníci, jak konstatují J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 44). Právnícké osoby však nemají status spolupachatelů či účastníků, pokud by dalšími stíhanými osobami byly fyzické či právnícké osoby uvedené v § 8 ZTOPO. Tyto osoby totiž jednájí v zájmu a v rámci této konkrétní právnícké osoby, které se jejich trestné činy přičítají. Nelze je proto považovat za spolupachatele (J. Fenyk, L. Smejkal, 2012: 45). J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 44) také upozorňují, že právnícké osoby mohou být stíhány nejen za dokonané trestné činy, ale i za jejich přípravu (je-li u konkrétního trestného činu příprava trestná) či za pokus o ně.

Stejně jako u fyzických osob, i trestné činy spáchané právníckými osobami musejí být protiprávní a musejí splňovat čtyři formální znaky skutkové podstaty trestného činu, jak uvádějí J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 29). Jsou jimi subjekt, subjektivní stránka, objekt a objektivní stránka. Spáchaný čin také musí být českým právem označen jako zakázaný podle zásady *nulla poena sine lege*. Čin také není trestný, pokud byl spáchán dříve, než začal platit právní předpis, který jej zakazuje (§ 1 TZ). J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 30) rovněž upozorňují, že aby mohl být trestný čin přičitatelný právnícké osobě, musí být spáchán v její zájmu této právnícké osoby nebo v rámci její činnosti.

3.6 Tresty

Již bylo řečeno, že existují takové trestné činy, které právnické osoby nemohou spáchat a být za ně stíhány (viz výše v podkapitole 3.5 Trestné činy této diplomové práce). Stejně tak ani tresty, jež lze uložit právnickým osobám, nejsou totožné jako v případě osob fyzických. Taxativní výčet trestů, které mohou být uloženy právnickým osobám, uvádí § 15 ZTOPO a jsou dále podrobněji upraveny v § 16 - § 23 ZTOPO. Jelikož se jedná o taxativní výčet, jiné tresty než tyto nemohou být právnickým osobám uloženy. Některé tresty pro právnické osoby jsou shodné s tresty pro osoby fyzické, jiné jsou výlučně určeny pro právnické osoby.

Trestů, jež lze uložit právnickým osobám, je celkem osm. Zde jsou uvedeny v pořadí, ve kterém je upravuje ZTOPO:

- Zrušení právnické osoby – nejpřísnější z trestů je zrušení právnické osoby okamžikem právní moci rozsudku, přičemž daná právnická osoba vstupuje do likvidace (§ 16, § 38 ZTOPO). Právnická osoba musí mít své sídlo v České republice, jinak tento trest nelze uložit. Předpokladem pro uložení tohoto trestu je soustavně vykonávaná trestná činnost dané právnické osoby.
- Propadnutí majetku – tento trest (§ 17 ZTOPO) se týká majetku právnické osoby, ať už se jedná o celý majetek, nebo jen jeho část. Ačkoli trest propadnutí majetku může být uložen i fyzickým osobám, J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 75) upozorňují, že tento trest může být interpretován jako v rozporu s právem vlastnit majetek, které garantuje Ústava České republiky¹⁴. Tento trest je podle ZTOPO ukládán za trestné činy, jejichž účelem bylo získat majetek.
- Peněžitý trest – tento trest je uložen v denních sazbách, jejichž minimální výše je 1 000 Kč a maximální výše 2 000 000 Kč (§ 18 odst. 2 ZTOPO). Při rozhodování o výši denních sazeb soud musí přihlídnout k majetkovým poměrům dané právnické osoby. J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 77) upozorňují, že ZTOPO nestanovuje počet denních sazeb, jež lze uložit, a proto se subsidiárně použije ustanovení trestního zákoníku (§ 68, odst. 4), který určuje jejich

¹⁴ Zákon č. 1/1993 Sb. - Ústava České republiky

minimální počet na 20 a maximální na 730.

- Propadnutí věci – věc, který je předmětem propadnutí, po propadnutí připadá státu (§ 70 odst. 6 a § 71 odst. 3 TZ). Věc se může stát předmětem propadnutí, pokud byla nebo měla být použita při spáchání trestného činu nebo pokud ji pachatel prostřednictvím trestného činu nabyl (§ 70 odst. 1 a 2 TZ).
- Zákaz činnosti – soud může právnické osobě uložit tento trest na jeden rok až dvacet let. Podmínkou pro uložení tohoto trestu upraveném v § 20 ZTOPO je spáchání trestného činu v souvislosti s činností této právnické osoby. J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 79) upozorňují, že nelze zakázat právnické osobě jako činnost obecně podnikání. Je proto nutné vždy konkrétně určit, která činnost se zakazuje. Podle této dvojice autorů (2012: 78) má tento druh trestu především preventivní ráz, neboť právnické osobě je zakázána právě ta činnost, v rámci které došlo ke spáchání trestného činu.
- Zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži – zákaz může trvat jeden rok až dvacet let. Předpokladem tohoto trestu je, že se právnická osoba dopustila trestného činu právě v souvislosti s veřejnými zakázkami či s účastí v zadávacím řízení nebo ve veřejnou soutěži. Zákaz se netýká pouze plnění veřejných zakázek či účasti ve veřejných soutěžích, ale nedovoluje ani uzavírání smluv za tímto účelem.
- Zákaz přijímání dotací a subvencí – tento trest připadá v úvahu v tom případě, že trestný čin byl spáchán v souvislosti s dotacemi či jinými finančními výpomocemi, které pocházejí z veřejných zdrojů, včetně zdrojů Evropské unie. Soukromých zdrojů financování se tento zákaz nedotýká, jak upřesňují J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 84). Zákaz může být uložen na jeden rok až dvacet let.
- Uveřejnění rozsudku – posledním uvedeným trestným činem je zveřejnění rozsudku na náklady právnické osoby. Soud přitom určuje druh veřejného sdělovacího prostředku, kde musí být rozsudek uveřejněn, rozsah uveřejněného rozsudku a lhůtu, ve které rozsudek musí být uveřejněn. Pokud právnická osoba nezveřejní rozsudek podle podmínek stanovených soudem, hrozí jí pokuta až 500 000 Kč, přičemž tato pokuta může být uložena opakovaně, jak stanovuje § 41 odst. 2 ZTOPO. V uveřejněném rozsudku se uvádějí údaje týkající se odsouzené právnické osoby, ačkoli údaje o ostatních účastnících zmíněných

v rozsudku musejí být zveřejněny takovým způsobem, aby na jejich základě nebylo možné tyto účastníky identifikovat (§ 23 odst. 2 ZTOPO). Trest uveřejnění rozsudku se používá především pokud právnická osoba svým trestným činem ohrozila nějaký veřejný zájem jako je například ochrana společnosti nebo ochrana životního prostředí.

Podle § 14 ZTOPO soud musí při rozhodování o druhu a výše trestu *ex offio* přihlédnout k několika okolnostem. Mezi ně patří dosavadní činnost právnické osoby a její činnost po spáchání trestného činu (například zda se pokoušela o nápravu škodlivých a nebezpečných následků trestného činu), význam a nahraditelnost dané právnické osoby v hospodářství či skutečnost, zda tato právnická osoba vykonává svou činnost ve veřejném zájmu. Soud také bere na zřetel zájmy třetích osob jako jsou například zaměstnanci, věřitelé nebo akcionáři dané právnické osoby a při ukládání trestu zvažuje jeho dopad na tyto třetí osoby. Druh trestu a jeho výše musí být přiměřené nejen spáchanému trestnému činu, ale i majetkové situaci právnické osoby.

V případě právního nástupnictví může být trest uložený soudem vykonán na právním nástupci, ačkoli stíhána a odsouzena byla původní právnická osoba, jak uvádějí J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 53).

3.6.1 Ochranná opatření

Kromě trestů mohou být právnickým osobám uložena rovněž ochranná opatření, která se s tresty nevyklučují (J. Fenyk, L. Smejkal, 2012: 62). Ochranná opatření pro právnické osoby existují podle ZTOPO dvě a to zabránění věci a zabránění části majetku, jak stanoví § 26 a § 26a ZTOPO, a to podle ustanovení trestního zákoníku (§ 101 TZ a § 102a TZ). J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 89) uvádějí, že ochranná opatření mají především ochranný a preventivní charakter a mají sloužit k alespoň částečné eliminaci opakování daného trestného činu stejným pachatelem a tak ochránit společnost či veřejný zájem. Ochranná opatření a jejich výkon není možné promlčet. Stejně tak nepodléhají milosti nebo amnestii prezidenta České republiky, jak upozorňují (J. Fenyk, L. Smejkal, 2012: 89). Ačkoli ochranná opatření jsou upravená v ZTOPO, podle J. Fenyka a L. Smejkala

(2012: 90) bylo možné uložit ochranné opatření zabránění věci nebo zabránění části majetku právnickým osobám již před nabytím účinnosti ZTOPO.

Právnické osobě je možné uložit více trestů či ochranných opatření zároveň, jak je stanoveno v § 15 odst. 3 ZTOPO. Totéž ustanovení rovněž specifikuje, že některé tresty nelze uložit vedle sebe, neboť to odporuje jejich povaze. Jedná se o uložení propadnutí věci vedle zabránění totožné věci a také o uložení peněžitého trestu či zabránění části majetku zároveň s propadnutím téhož majetku.

3.7 Zánik a vyloučení vzniku trestní odpovědnosti právnických osob

Trestní odpovědnost mají právnické osoby od okamžiku svého vzniku až do okamžiku svého zániku. Pro zabránění spáchání konkrétního trestného činu lze použít podle J. Fenyka a L. Smejkal (2012: 41) opatření preventivní a reaktivní. Zatímco preventivní opatření se značí předem zabránit spáchání trestného činu, opatření reaktivní má za účel eliminovat následky již spáchaného trestného činu.

Pokud však již trestný čin byl spáchán, ZTOPO (§ 11 odst. 1) vymezuje dvě situace, v nichž se o zánik trestní odpovědnosti ze spáchaného trestného činu přičiní sama právnická osoba svým dalším jednáním. První z těchto situací nastává, pokud právnická osoba sama odstraní následek trestného činu. Druhou možností je taková situace, kdy právnická osoba nahlásí trestný čin dříve, než byl zjištěn, a to v takovém okamžiku, kdy je možné jeho škodlivé následky eliminovat. Takováto jednání označuje § 11 ZTOPO jako účinnou lítost. Podle J. Fenyka a L. Smejkal (2012: 56) přitom pro platnost účinné lítosti není nutné, aby se o odstranění následků nebo nahlášení trestného činu zasadila tatáž osoba, která je pachatelem trestného činu. Princip účinné lítosti však nelze použít v případě, že se jedná o některé vybrané trestné činy, které taxativně určuje (§ 11 odst. 2). Jedná se například o trestný čin přijetí úplatku (§ 331 TZ).

Podle § 8 odst. 5 ZTOPO se právnická osoba zproští viny, pokud provedla veškerá možná opatření, která na ní lze spravedlivě požadovat, aby spáchání trestného činu zamezila.

Dalším způsobem zániku trestní odpovědnosti právnických osob je promlčení trestného činu. V takovém případě je spáchaný čin stále trestný, ale po uplynutí promlčecí lhůty je již soudně nevymahatelný. Promlčení trestní odpovědnosti je upraveno v § 12 ZTOPO a je k němu přistupováno stejně jako u fyzických osob, tedy podle § 34 trestního zákoníku. Délka promlčecí lhůty závisí na druhu a výši uloženého trestu. Tato problematika je blíže rozebrána v podkapitole 2.5 Zánik trestní odpovědnosti fyzických osob této diplomové práce. Promlčecí lhůta začíná v případě právnických osob okamžikem právní moci rozsudku. Podobně jako trestní odpovědnost může být promlčený i výkon trestu, jak stanovuje § 24 ZTOPO. Lhůta promlčení se opět odvíjí od druhu trestu, který byl uložený, a jeho výše. K promlčení trestní odpovědnosti ani výkonu trestu však nedochází ani po uplynutí příslušné promlčecí lhůty v případě, že se jedná o některý z trestných činů, které zmiňuje § 13 ZTOPO. Jedná se například o trestný čin teroristického útoku (§ 311 TZ).

Trestní odpovědnost může u právnických osob zaniknout i zánikem dané právnické osoby. Může se přitom jednat o zánik s právním nástupnictvím, nebo bez něj (blíže o právní nástupnictví viz výše podkapitola 3.3 Časová působnost a právní nástupnictví této diplomové práce). Žádost o své zrušení (přerušeni činnosti) a následně svůj zánik (tedy výmaz z veřejného rejstříku a pozbytí právní subjektivity) může právnická osoba podat v jakémkoli okamžiku své existence, jak je uvedeno v § 168 a § 185 o.z. Ustanovení § 32 odst. 2 ZTOPO nicméně stanovuje, že pokud bylo proti dané právnické osobě zahájeno trestní stíhání, nemůže dojít k jejímu zrušení či zániku, ani k její přeměně (fúze, rozdělení, přesun sídla do zahraničí, převod jmění na společníka), není-li tento zákaz hrubě neúměrný závažnosti provinění. Pokud byly kroky vedoucí ke zrušení, zániku nebo přeměně společnosti již provedeny, musí sama právnická osoba po zahájení trestního stíhání tuto skutečnost oznámit. I kdyby k provedení úkonů nutných ke zrušení, zániku nebo přeměně došlo, budou v takovém případě prohlášeny za absolutně neplatné, jak uvádějí J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 107).

J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 54) přitom upozorňují, že soudní orgány jsou povinny k možným důvodům zániku trestní odpovědnosti přihlížet *ex officio*, tedy z úřední

povinnosti a aniž by příslušná právnická osoba musela tuto skutečnost uplatňovat.

Stejně jako v případě fyzických osob může trestní odpovědnost právnických osob nebo jejich výkon trestu (nikoli však v případě ochranných opatření) zaniknout prostřednictvím milosti nebo amnestie prezidenta České republiky, jak upozorňují J. Fenyk a L. Smejkal (2012: 86). V takovém případě by se postupovalo podle trestního řádu (§ 366 až § 370).

ZTOPO nijak neupravuje okolnosti vylučující protiprávnost u právnických osob. Tuto problematiku ve svém díle neprobírají ani J. Fenyk a L. Smejkal (2012). Jelikož se spolu se ZTOPO subsidiárně používají také trestní řád a trestní zákoník, v případě okolností vylučujících protiprávnost u právnických osob se bude postupovat podle § 28 - § 32 trestního zákoníku. České právo připouští celkem pět okolností vylučujících protiprávnost a těmi jsou krajní nouze (§ 28), nutná obrana (§ 29), svolení poškozeného (§ 30), přípustné riziko (§ 31) a oprávněné použití zbraně (§ 32).

3.7.1 Zánik účinků odsouzení

V § 27 ZTOPO je upraven nový právní institut, pro české právo do nabytí účinnosti ZTOPO neznámý. Jedná se o institut zániku účinků odsouzení. Ten je obdobou institutu zahlazení odsouzení, který je uveden v § 105 a § 106 trestního zákoníku. Po uplynutí určité doby, jejíž délka je shodná s promlčecími lhůtami pro jednotlivé druhy a výše trestů, od právní moci rozsudku se na právnickou osobu hledí jako na takovou, která nebyla odsouzena. Na rozdíl od zahlazení odsouzení přitom zánik účinků odsouzení není podmíněn dobrým chováním odsouzeného. Podle J. Fenyka a L. Smejkal (2012: 91) má zavedení tohoto institutu pro právnické osoby velký význam, neboť je poměrně snadné získat výpis z trestního rejstříku právnických osob. Obsah trestního rejstříku dané právnické osoby pak může mít významný dopad například při uzavírání smluv s obchodními partnery, získávání zakázek při veřejných soutěžích a při obdobných situacích.

4 Srovnání trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob

Podnikatel se může dopustit trestných činů jednak jako fyzická osoba, jednak prostřednictvím právnické osoby, kde lze předpokládat jako zaangažovanost jakožto majitele nebo člena statutárního orgánu.

Je však třeba zdůraznit, že zásady týkající se trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob se podle právního systému České republiky liší. Trestní odpovědnost obou druhů osob byla již v této diplomové práci detailně zpracována (viz kapitoly 2 Trestní odpovědnost podnikatele coby fyzické osoby a 3 Trestní odpovědnost právnických osob). V této kapitole, která čerpá právě ze dvou předchozích kapitol, bude provedeno srovnání vybraných aspektů trestní odpovědnosti u fyzických a právnických osob.

4.1 Právní úprava trestní odpovědnosti

Trestní odpovědnost fyzických osob je v České republice upravena trestním zákoníkem¹⁵, který zahrnuje základy trestní odpovědnosti, způsoby jejího zániku, trestné činy a taky tresty. Samotné případné trestní soudní řízení je pak upraveno v trestním řádě¹⁶.

Trestní odpovědnost právnických osob je v České republice vymezena v zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim¹⁷ (dále jen ZTOPO). Je však třeba zdůraznit, že tento zákon není jediným právním předpisem, který trestní odpovědnost právnických osob upravuje. Subsidiárně, tedy podpůrně, se využívají také trestní zákoník a trestní řád. ZTOPO má však jakožto úprava zvláštní před trestním zákoníkem a trestním řádem jakožto úpravami obecnými přednost. V případě posuzování trestní odpovědnosti právnických osob se proto postupuje primárně podle ZTOPO, pokud to není vyloučeno z povahy věci (§ 1 odst. 2 ZTOPO).

¹⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

¹⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

¹⁷ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

4.2 Vznik trestní odpovědnosti

Fyzické osoby sice nabývají právní subjektivitu ihned po svém narození (§ 23 NOZ¹⁸) a svéprávnost zpravidla dovršením 18 let věku, ale hranice trestní odpovědnosti je 15 let věku. Za protiprávní jednání spáchané před dovršením 15 let tedy u fyzických osob nevzniká trestní odpovědnost. Trestní odpovědnost u fyzických osob rovněž nevzniká, pokud je daná fyzická osoba nepřičetná z důvodu duševní choroby v době spáchání trestného činu.

Na rozdíl od fyzických osob nabývají právnické osoby jak právní subjektivitu, tak svéprávnost a trestní odpovědnost okamžikem svého vzniku (J. Fenyk, L. Smejkal, 2012: 46). Může se však stát, že právnická osoba je trestně odpovědná za určité trestné činy ještě před svým vznikem. Tento fakt je spojen s novým institutem přechodu trestní odpovědnosti a právního nástupnictví, který byl do českého právního řádu zakotven právě v rámci ZTOPO. Díky tomuto institutu může být právnická osoba trestně odpovědná i za trestné činy, které sama nespáchala, ale které spáchal právní předchůdce této právnické osoby. Oproti tomu u fyzických osob přechod právní odpovědnosti a právního nástupnictví nebo jeho obdoba neexistuje. Z fyzické osoby trestní odpovědnost na jinou fyzickou nebo právnickou osobu přejít nemůže.

U fyzických a právnických osob se z hlediska použití českých právních předpisů v případě spáchání trestného činu liší místní působnost, jak uvádí J. Jelínek (2013: 93) a jak vyplývá z trestního zákoníku (§ 3) a ZTOPO (§ 2). Aby mohla být trestní odpovědnost právnické osoby posuzována podle českých právních předpisů, ZTOPO § 2 určuje, že tato právnická osoba musí mít na území České republiky sídlo, podnik, organizační složku, majetek nebo na jejím území musí vykonávat činnost. Spáchání trestného činu na území České republiky není podmínkou pro stíhání právnické osoby podle českých právních předpisů. U osob fyzických je podmínkou spáchání trestného činu na území České republiky, českého vodního či leteckého dopravního prostředku, ohrožení České republiky navzdory spáchání trestného činu v zahraničí nebo umožnění

18 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

souzení podle českých předpisů podle ratifikované mezinárodní smlouvy. Další podmínky jako například trvalý pobyt či výkon činnosti fyzické osoby na území České republiky nejsou určeny a jejich naplnění není tedy nutné.

4.3 Původci trestných činů a trestné činy

Fyzické osoby jsou trestně odpovědné za protiprávní činy, které samy spáchají. Výjimku tvoří situace, kdy je trestný čin spáchán například zvířetem nebo dítětem, ale jelikož je podle mého názoru nepravděpodobné, že k takové situaci by došlo v souvislosti s podnikatelskou činností fyzické osoby, nebude tato problematika v této diplomové práci dále detailněji zpracována. Fyzické osoby se přitom mohou dopustit všech trestných činů, které jsou uvedené v trestním zákoníku.

U právnických osob je třeba vzít v potaz, že právnické osoby jako takové nejsou nadány svou vlastní vůlí. Jednají za ně fyzické osoby, které jsou s těmito právnickými osobami v nějakém vztahu. Mohou zastávat postavení například zaměstnanců, jednatelů nebo majitelů. Je tedy zřejmé, že právnické osoby jednat samy o osobě nemohou a nemohou tedy ani spáchat trestné činy. Existuje proto princip přičitatelnosti (také nazývaný princip vytýkatelnosti), kdy trestní odpovědnost za trestné činy spáchané fyzickými osobami, které jsou ve vztahu k dané právnické osobě (§ 8 odst. 1 a 2 ZTOPO), v souvislosti s činností této právnické osoby dopadá na tuto právnickou osobu. Institut přičitatelnosti přitom nevyklučuje trestní odpovědnost fyzických osob. Pro přičtení konkrétního trestného činu právnické osobě je však nezbytné, aby tento trestný čin byl spáchaný v souvislosti s činností dané právnické osobě nebo v její prospěch.

Dalším základním rozdílem v trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob je ta skutečnost, že u právnických osob není nutné k zahájení trestního stíhání zjistit, kdo konkrétně je pachatelem přičitatelného trestného činu (§ 8 odst. 3 ZTOPO). Právnické osoby rovněž nemohou být stíhány, na rozdíl od fyzických osob, za všechny trestné činy uvedené v trestním zákoníku. ZTOPO (§ 7) taxativně vymezuje veškeré trestné činy, které právnickým osobám nemohou být přičteny a právnické osoby za ně tedy nemohou být stíhány.

4.4 Tresty a ochranná opatření

Tresty a ochranná opatření, které lze uložit, jsou pro fyzické osoby jsou vymezeny v trestním zákoníku (§ 39 - § 104), pro právnické osoby ve ZTOPO (§ 16 - § 23, § 26). Jak právnickým, tak fyzickým osobám je možné uložit více trestů vedle sebe. Právnickým osobám lze uložit osm druhů trestů, fyzickým osobám dvanáct. Některé tresty mohou být uloženy jak fyzickým, tak právnickým osobám. Jedná se o peněžitý trest, propadnutí majetku, propadnutí věci a zákaz činnosti. Ostatní druhy trestů lze použít výlučně buď u fyzických, nebo právnických osob.

U fyzických osob se jedná o tresty odnětí svobody, domácího vězení, obecně prospěšných prací, zákazu pobytu, zákazu vstupu na sportovní, kulturní nebo jiné společenské akce, ztráty čestných titulů a vyznamenání, ztráty vojenské hodnosti a vyhoštění. Je zřejmé, že tyto tresty by ani nebylo možné právnickým osobám uložit. Podobně je přímo z povahy trestů, které lze uložit jen právnickým osobám, vyloučeno jejich uložení osobám fyzickým. Jedná se o tresty zrušení právnické osoby, zákaz plnění veřejných zakázek, uveřejnění rozsudku a zákaz přijímání dotací a subvencí.

Jak v případě právnických, tak u fyzických osob existují také ochranná opatření, přičemž ta se nevyklučují s uložením trestů. Právnickým osobám však lze uložit dvě ochranná opatření a těmi jsou zabránění věci a zabránění části majetku. Tato ochranná opatření je možné použít i u osob fyzických, u nichž ale trestní zákoník zná ještě další tři druhy ochranných opatření. Jedná se o ochranné léčení, ochranná výchova (ačkoli ta se pravděpodobně nebude používat v případě podnikatelů) a zabezpečovací detenci.

4.5 Zánik a vyloučení vzniku trestní odpovědnosti

Některé způsoby zániku trestní odpovědnosti jsou fyzickým a právnickým osobám společné. Je třeba však zmínit, že pokud dojde k zániku trestní odpovědnosti právnické osoby, nemusí zároveň nutně dojít k zániku trestní odpovědnosti fyzické osoby, již spáchaný trestný čin byl dané právnické osobě přičten, a naopak.

Prvním ze způsobů zániku trestní odpovědnosti, který je fyzickým a právnickým osobám společný, je promlčení. Po uplynutí promlčecí doby není konkrétní spáchaný, respektive přičtený trestný dále soudně vymahatelný. Promlčecí lhůta se v obou případech stanovuje podle nejvyšší možné výše trestu, jenž lze za daný trestný čin uložit. Z promlčení jsou přitom vyjmuty určité trestné činy. Může dojít rovněž k promlčení výkonu trestu.

Dalším způsobem zániku trestní odpovědnosti je účinná lítost. Té se využívá, pokud pachatel dobrovolně upustí dalšího protiprávního jednání a odstraní škodlivé následky svého dosavadního protiprávního jednání, případně trestný čin oznámí v takovém okamžiku, kdy je možné škodlivým následkům zamezit.

U fyzických i právnických osob může trestní odpovědnost zaniknout udělením amnestie nebo milosti prezidenta České republiky.

Další způsoby zániku trestní odpovědnosti už jsou unikátní buď pro fyzické, nebo právní osoby. Trestní odpovědnost fyzické osoby zaniká rovněž smrtí dané fyzické osoby. U právní osoby může analogicky zaniknout zánikem této právní osoby, ovšem pouze tehdy, pokud právní osoba zaniká bez právního nástupce.

Speciálními instituty jsou v českém právu zahlazení odsouzení (u fyzických osob) a zánik účinků odsouzení (u právnických osob). Jejich smysl spočívá v tom, že po uplynutí určité doby stanovené zákonem od spáchání trestného činu se na pachatele hledí, jako kdyby nebyl za tento trestný čin odsouzen. Tyto dva instituty však nejsou dokonalými ekvivalenty, neboť zahlazení odsouzení je podmíněné kromě uplynutí stanovené doby také nepřetržitým dobrým chováním odsouzeného.

Co se týče okolností vylučujících protiprávnost, ZTOPO se o nich explicitně nezmiňuje, lze však předpokládat, že vzhledem k subsidiárnímu používání trestního zákoníku v případě právnických osob jej lze aplikovat i na okolnosti vylučující protiprávnost. Okolností vylučujících protiprávnost by pak bylo u právnickým i fyzických osob pět.

5 Analýza vybraných trestných činů

V této kapitole se budu zabývat podrobným rozбором vybraných trestných činů. Při analýze daných trestných činů budu vycházet nejen ze současného znění trestního zákoníku, ale rovněž z odborné literatury a z relevantní judikatury, neboli soudních rozhodnutí.

Trestným činům, které podrobím detailnímu rozboru, se budu posléze věnovat i v praktické části této diplomové práce (viz kapitola 7 Analýza vybraných soudních rozhodnutí týkajících se trestní odpovědnosti podnikatele v souvislosti s jeho podnikatelskou činností).

5.1 Vybrané trestné činy

Při výběru trestných činů určených k bližší analýze jsem se v souladu s tématem této diplomové zaměřila na takové trestné činy, u nichž si lze představit jejich spáchání v souvislosti s podnikatelskou činností. Konkrétně se bude jednat o trestné činy, které patří mezi trestné činy hospodářské a konkrétněji mezi trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou. Podrobně popíši trestný čin neoprávněného podnikání (§ 251 TZ), trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 TZ), trestný čin zneužití informace v obchodním styku (§ 255 TZ) a trestný čin zneužití postavení v obchodním styku (§ 255a TZ). Všech těchto trestných činů se mohou dopustit jak fyzické, tak i právnické osoby (srovnejte s § 7 ZTOPO).

5.1.1 Trestný čin neoprávněného podnikání

Trestný čin neoprávněného podnikání je upraven v trestním zákoníku (§ 251). Podle ustanovení trestního zákoníku se tímto trestným činem rozumí podnikání, k jehož provozování nebylo vydáno oprávnění nebo které se uskutečňuje nad rámec oprávnění. Podnikání musí probíhat ve větším rozsahu, což podle J. Jelínka a kol. (2017: 703) znamená alespoň po dobu šesti měsíců. Tito autoři (2017: 702) uvádějí, že objektem

(tedy chráněným zájmem) tohoto trestného činu jsou společenské vztahy v oblasti podnikání a že tento trestný čin má napomoci ochraně a rovnosti účastníků hospodářské soutěže. S tím souhlasí i P. Šámal a kol. (2012: 2552), kteří dodávají, že účelem toho trestného činu je chránit nejen zájmy hospodářské soutěže, ale rovněž zájmy v oblasti kupříkladu bezpečnosti práce či ochrany spotřebitelů. Jak uvádějí J. Jelínek a kol. (2017: 703), za neoprávněné je považováno nejen podnikání, k němuž nebylo vydáno povolení nebo jehož povolení pozbylo platnosti¹⁹, ale i takové, k jehož výkonu nebyly splněné podmínky²⁰ nebo které nebylo ohlášené.²¹ P. Šámal a kol. (2012: 2561) také uvádějí, že tohoto trestného činu se pachatel dopouští i v případě, že jím provozovaná činnost přesahuje rámec jeho oprávnění, jak vyplývá i z judikatury^{22,23}, která stanovuje, že „*Trestný čin neoprávněného podnikání [...] může spáchat i ten, kdo sice byl držitelem určitého oprávnění k podnikání (např. živnostenského listu), pokud ovšem ve větším rozsahu prováděl takovou podnikatelskou činnost, která překračuje rámec jeho oprávnění.*“ (5 Tdo 1605/2008). Nutnost mít příslušná oprávnění k podnikání se vyžaduje rovněž i dodavatelů, jejichž prostřednictvím podnikatel provádí svou činnost, jak stanovuje též soudní rozhodnutí („*[trestný čin neoprávněného podnikání může nastat i v případě] jestliže pachatel prováděl některé práce či poskytoval služby prostřednictvím tzv. subdodavatelů, kteří rovněž neměli příslušné podnikatelské oprávnění.*“). Jelikož tento trestný čin vyžaduje neoprávněnost podnikání, nelze jej uplatňovat u takových činností, jejichž výkon není podmíněn získáním povolení. Podle J. Jelínka a kol. (2017: 704) i P. Šámala kol. (2012: 2562) je pro spáchání tohoto trestu nutný úmysl.

Trestem za tento trestný čin je odnětí svobody až na dva roky nebo zákaz činnosti. Trestní zákoník (§ 251 odst. 2 a 3) uvádí dvě kvalifikované skutkové podstaty tohoto trestného činu, kdy se analogicky s vyšší napáchanou škodou nebo získaným prospěchem ukládá vyšší trest. První z výše zmíněných variant způsobujících vyšší trest pro pachatele je napáchaní značné škody nebo získání značného prospěchu. Odpovídajícím trestem je odnětí svobody od šesti měsíců do pěti let nebo peněžitý trest.

19 Srovnejte s živnostmi koncesovanými v zákoně č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání.

20 Srovnejte s živnostmi vázanými a řemeslnými v zákoně č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání.

21 Srovnejte s živnostmi ohlašovacími v zákoně č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání.

22 Veškerá judikatura v této i následujících podkapitolách pochází z rozhodnutí a usnesení Nejvyššího soudu České republiky.

23 Veškerá judikatura v této i následujících podkapitolách je získaná z databáze ASPI.

Pokud se jedná o prospěch nebo škodu velkého rozsahu, pak je jako jediný možný trest určeno odnětí svobody od dvou roků do osmi let. Výše značné škody, značného prospěchu, škody velkého rozsahu a prospěchu velkého rozsahu je definována v § 138 TZ. Termín *značný* znamená odpovídající finanční částku nejméně 500 000 Kč a termín *velkého rozsahu* nejméně 5 000 000 Kč. P. Šámal a kol. (2012: 2564) ještě podotýkají, že neodvedení daně či jiných poplatků z prostředků získaných neoprávněným podnikáním se nepovažuje za trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240 TZ). Taktéž se podle těchto autorů vylučuje tento trestný čin s trestným činem neoprávněného provozování hazardní hry (§ 252).

P. Šámal a kol. (2012: 2562) upozorňují, že pro kvalifikaci jednání jako trestného činu neoprávněného podnikání není nutné, aby pachatel tímto jednáním skutečně získal nějaký prospěch, neboť výsledkem podnikání může být i nepříznivá finanční situace, tedy ztráta. Tato skutečnost vyplývá i z judikatury, konkrétně z usnesení 5 Tdo 1605/2008, které stanovuje, že *„Výše konečného výdělku pachatele však není významná pro spáchání trestného činu neoprávněného podnikání [...], neboť neoprávněným podnikáním prováděným ve větším rozsahu může být i úspěšné podnikání, které z nejrůznějších příčin skončilo bez dosažení zisku, resp. bylo dokonce ztrátové.“*

Po prozkoumání další judikatury vztahující se k tomuto trestnému činu je možné zmínit několik dalších situací, k nimž se vyjadřují příslušné právní věty:

„Jestliže si pachatel sám organizoval, zajišťoval a uskutečňoval podnikání, k jehož provozování neměl příslušné oprávnění, může se dopustit trestného činu neoprávněného podnikání podle § 251 odst. 1 tr. zákoníku i přesto, že k této činnosti měla oprávnění osoba blízká, ve vztahu ke které by mohl být za jiných okolností spolupracující osobou. Podstatné pro závěr o trestní odpovědnosti za citovaný trestný čin je v takovém případě zjištění, že dotyčná osoba blízká nepovažovala zmíněnou aktivitu pachatele za součást svého vlastního podnikání.“ (5 Tdo 1229/2014)

„Přestože zastupování v řízení před správními orgány je nepovinné a zmocněncem nemusí být výslovně advokát a ani není vyloučeno opakované zastupování stejnou

osobou, nic nemění na tom, že jde-li o právní služby poskytované soustavně a za úplatu, pak je jejich výkon zákonem o advokacii svěřen specifickým subjektům. Popsané jednání tak může za splnění všech zákonných podmínek naplňovat znaky přečinu neoprávněného podnikání podle § 251 odst. 1 tr. zákoníku. Skutečnost, že pachatel poskytoval právní služby v odpovídající kvalitě a zisk z nich řádně přiznal, samy o sobě neznamenaají, že by na jeho protiprávní jednání postačilo uplatnit odpovědnost podle jiných právních předpisů než předpisů trestního práva.“ (5 Tdo 1406/2014)

K závěru o trestní odpovědnosti za trestný čin neoprávněného podnikání podle § 251 tr. zákoníku, k jehož spáchání mělo dojít činností určitého subjektu na základě smlouvy o zprostředkování sjednané mezi ním a další osobou, je nutné v rámci předběžné otázky podle § 9 odst. 1 tr. řádu posoudit skutečný obsah předmětného závazku. Jestliže účastníci zprostředkovatelské smlouvy ve skutečnosti sledovali jiný cíl, než je závazek vyplývající z uvedené smlouvy a přitom se chovali jako účastníci základního pracovněprávního vztahu, nelze nikoho činit trestně odpovědným za citovaný trestný čin. [...] (5 Tdo 1423/2013)

„Přesné stanovení zisku u trestného činu neoprávněného podnikání [...] není možné v případě, že pachatel nevedl řádné účetnictví. Proto postačí stanovit rozsah neoprávněného podnikání jen rámcově s ohledem na povahu a způsob tohoto podnikání pachatele.“ (5 Tdo 776/2011-36)

5.1.2 Trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění

Dalším z trestných činů, které patří mezi trestné činy hospodářské a rovněž mezi trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou, je trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 TZ). Tento trestný čin má dvě samostatné skutkové podstaty. První podstatou tohoto trestného činu je nevedení, zničení či zatajení záznamů a dokladů sloužících ke kontrole a přehledu stavu majetku a hospodaření nebo údaje v nich zkreslí či změní, což má za následek ohrožení práv jiné osoby či zkrácení odvedené daně (§ 254 odst. 1 TZ). Povinnost vést účetní záznamy přitom mají všichni poplatníci daní, jak uvádí judikatura: „Zákon ukládá

povinnost vedení účetních knih, zápisů a jiných dokladů poplatníku daně. Pokud obviněný prokazatelně nevedl řádně a průkazně doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku, konkrétně pak o stavu zásob, přičemž tyto zákonné povinnosti mu byly uloženy přímo jako plátcí daně z příjmů i daně z přidané hodnoty a nemohl je přenést na jiný subjekt, tedy ani na daňovou a účetní kancelář, neboť tato mohla pouze odborně zpracovat příslušné doklady, které jí on sám poskytl, lze učinit závěr o naplnění subjektivní stránky přečinu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění.“ (5 Tdo 858/2014). Judikatura rovněž uvádí, že za tento trestný čin nemusí být stíhaná pouze účetní jednotka samotná, ale rovněž osoba, která má v jejím rámci účetnictví vést: „Skutečnost, že dodatečné vyměření daně se týkalo (taktéž trestně stíhané) obchodní společnosti, jejímž byl obviněný statutárním orgánem, nemůže obviněného zbavit odpovědnosti za plnění jeho zákonných povinností souvisejících s řádným vedením účetní evidence a na něj navazujících povinných odvodů. [...]“ (5 Tdo 925/2016). J. Jelínek a kol. (2017: 708) k tomu podotýkají, že skutečné narušení práv jiného nebo špatné vyměření daně není nutné, postačí jejich ohrožení. To uvádí i judikatura, která tuto skutečnost rovněž dále rozvádí: „U přečinu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku dochází k naplnění zákonného znaku vyjádřeného formulací „ohrozí tak včasné a řádné vyměření daně“ již samotným ohrožením možnosti včas a řádně vyměřit určitou daň. Takový ohrožovací následek lze spatřovat v jednání obviněného, který jako podnikající fyzická osoba nevedl řádně své účetnictví a příslušný správce daně musel se zvýšeným úsilím sám u obviněného zjistit výši jeho daně z příjmů fyzických osob.“ (5 Tdo 517/2015).

Druhou skutkovou podstatou tohoto trestného činu je naplnění tohoto trestného činu podáváním nepravdivých či zkreslených informací nebo jejich zamlčení v případě zápisu do obchodního rejstříku, nadačního rejstříku, rejstříku obecně prospěšných společností nebo rejstříku společenství vlastníků jednotek, v případě vypracování znaleckého posudku určeného pro výše zmíněné rejstříky nebo v případě, že pachatel takovým jednáním ohrozí práva jiného tím, že nepodá návrh na zápis do výše zmíněných rejstříků nebo nezaloží listinu do sbírku listin, ač je k tomu povinen (§ 254 odst. 2 TZ).

Objektem neboli chráněným zájmem toho trestného činu jsou podle J. Jelínka a kol. (2017: 707-708) a P. Šámal a kol. (2012: 2582) realitě odpovídající informace v účetnictví²⁴ a ve výše zmíněných rejstřících, které jsou veřejnými rejstříky²⁵. Druhá jmenovaná skupina autorů upozorňuje, že se tímto ustanovením chrání i zájem adresáta či uživatele informací ve veřejných rejstřících. Pokud takovýto uživatel bude jednat na základě informací získaných z veřejných rejstříků, nemůže subjekt, jehož se informace týkají, namítat, že tyto informace jsou nepravdivé (2012: 2593). P. Šámal a kol. (2012: 2590) uvádějí, že ačkoli v trestním zákoníku není výslovně zmíněno, čeho se případné nepravdivé či zkreslené informace musejí týkat, aby bylo možno naplnit podstatu tohoto trestného činu, z povahy věci vyplývá, že se musejí týkat nějaké podstatné záležitosti, která může ovlivnit majetkové poměry zainteresovaných osob či výši daně. Z judikatury vyplývá, že tohoto trestného činu se lze dopustit rovněž v případě, že je podán návrh na zápis do rejstříku, aniž by s tím souhlasili věřitelé: „[...] Citovaného trestného činu se může pachatel dopustit i tím, že návrh na zápis zrušení společnosti bez likvidace převodem jmění na společníka do obchodního rejstříku doložil toliko souhlasným vyjádřením těch věřitelů, kteří nedisponovali nadpolovičním objemem pohledávek. Ve smyslu § 14b zákona č. 328/1991 Sb., zákon o konkursu a vyrovnání, ve znění účinném do 31. 12. 2007 (od 1. 1. 2008 podle § 341 odst. 1 písm. d) a § 347 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon, ve znění pozdějších předpisů) byl totiž pachatel povinen opatřit si souhlas všech věřitelů, kteří měli právo zúčastnit se schůze věřitelů, nebo alespoň těch věřitelů, kteří disponovali nadpolovičním objemem přihlášených pohledávek.“ (5 Tdo 432/2011-24).

Zavinění se podle těchto J. Jelínka a kol. (2017: 707-708) i P. Šámala a kol. (2012: 2592) předpokládá úmyslné.

Trestem je odnětí svobody až na dva roky nebo zákaz činnosti. Pokud pachatelovo jednání vede ke značné škodě, odpovídajícím trestem je odnětí svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitý trest. Pokud takové jednání vyústí ve škodu velkého rozsahu, trestní zákoník stanovuje jako trest odnětí svobody na dva roky až osm let. P. Šámal

24 Požadavek věrného zobrazení skutečnosti v účetních dokladech je stanoven v zákoně č. 563/1991 Sb., o účetnictví (zejména § 7 a § 8). Tato problematika nebude v této práci dále rozebrána.

25 Pro více informací o veřejných rejstřících viz zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob.

a kol. (2012: 2598), že tento trestný čin se vylučuje s trestným činem poškozování spotřebitele (§ 253 TZ), trestným činem zkrácení daně, poplatku a jiné povinné platby (§ 240 TZ), trestným činem vystavení nepravdivého potvrzení nebo zprávy (§ 259 TZ), trestným činem zkreslení údajů a nevedení podkladů ohledně vývozu zboží a technologií dvojího užití (§ 264 TZ) a trestným činem zkreslení údajů a nevedení podkladů ohledně zahraničního obchodu s vojenským materiálem (§ 267 TZ).

Judikatura k tomuto trestnému činu dále uvádí například:

„Nepředložením stěžejní součásti účetní evidence, která je povinnou přílohou k přiznání dani z příjmu právnických osob (rozvaha, výkaz zisku a ztráty), a dalších podstatných daňových dokladů, které správce daně zpravidla vždy vyžaduje v rámci daňové kontroly, se obviněný v pozici jednatele obchodní společnosti může dopustit přečinu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 3 tr. zákoníku. Na toto právní posouzení nemá žádný vliv skutečnost, že správce daně následně stanoví daň podle pomůcek.“ (5 Tdo 1177/2015)

„Úmyslné nesplnění povinnosti bez zbytečného odkladu obnovit ztracené, odcizené, zničené nebo poškozené účetnictví obchodní společnosti může naplnit skutkovou podstatu přečinu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku, pakliže dojde k ohrožení majetkových práv jiného nebo včasného a řádného vyměření daně. Nevedením účetních knih, zápisů nebo jiných dokladů sloužících k přehledu o stavu hospodaření a majetku se rozumí též porušení ustanovení § 35 odst. 6 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.“ (5 Tdo 1226/2015)

5.1.3 Trestný čin zneužití informace v obchodním styku

Trestný čin zneužití informace v obchodním styku je upraven v trestním zákoníku (§ 255). Před účinností zákona č. 204/2017 Sb. tento trestný čin zahrnoval rovněž zneužití postavení v obchodním styku (v současné době upraven v § 255a TZ, viz níže podkapitola 5.1.4 Trestný čin zneužití postavení v obchodním styku). Z důvodu relativně nedávného vzniku tohoto trestného činu jako samostatného se níže uvedená

judikatura vztahuje k původnímu trestnému činu zneužití informace a postavení v obchodním styku.

Tento trestný čin zahrnuje dvě samostatné skutkové podstaty. První z nich je umožnění přístupu k neveřejné informaci, která může mít dopad na rozhodování v obchodním styku, přičemž tento přístup vede ke škodě nebo ku prospěchu. Druhou skutkovou podstatou je podnícení nebo realizace určité akce v rámci obchodního styku prostřednictvím neveřejné informace, již pachatel získal v rámci výkonu svého povolání či postavení, přičemž tato informace vedla ke škodě nebo ku prospěchu a mohla ovlivnit rozhodování v oblasti obchodního styku. Jako akci podnícenou neveřejnou informací trestní zákoník zmiňuje uzavření smlouvy či provedení operace v obchodním systému nebo na organizovaném trhu se zbožím. Judikatura dále rozvádí, jakým způsobem může být jiný soutěžitel v důsledku tohoto trestného činu poškozen: *„K naplnění zákonného znaku "na úkor“, který je uveden ve skutkové podstatě trestného činu zneužívání informací v obchodním styku, [...] může dojít tím, že pachatel na podkladě smlouvy vyvede majetek a zaměstnance ze společnosti, což vyvolá omezení nebo dokonce ukončení možnosti podnikání konkrétního podnikatelského subjektu. Nevýhodnost takto uzavřené smlouvy, resp. souboru smluv zde spočívá mimo jiné v tom, že jeden ze subjektů byl takovými smlouvami zbaven majetku, který byl používán k podnikání, a svých zaměstnanců, čímž mu bylo znemožněno i samotné podnikání. (5 Tdo 685/2009).* U obou skutkových podstat je podle J. Jelínka a kol. (2017: 710-712) objektem hospodářská soutěž a rovné podmínky v ní. S tím souhlasí i P. Šámal a kol. (2012: 2604), kteří k tomu dodávají rovněž ochranu neveřejných a ne všem subjektům přístupných informací. Tito autoři také dále upřesňují pojetí informace, která doposud nebyla zveřejněná. Podle nich tato informace nemusí být nutně utajená, ale spíše se jedná o takovou informaci, která není či nemůže být ve stejnou chvíli známá všem. P.Šámal a kol. (2012: 2605) k tomu podotýkají, že daná informace se v určitém okamžiku stává veřejnou a známou všem. Informace rovněž musí být takové povahy, že je schopná ovlivnit chování subjektů v obchodním či hospodářském styku. Judikatura zneužití informací v obchodním styku také někdy nazývá jako insider trading: *„Ustanovení o trestném činu zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 tr. zákoníku obsahuje dvě samostatné základní skutkové podstaty, postihuje jednak*

tzv. insider trading, jednak tzv. selftrading [...]“ (5 Tdo 1549/2015). U obou skutkových podstat se předpokládá úmyslné zavinění, jak uvádějí J. Jelínek a kol. (2017: 710-712) i judikatura: „Ke spáchání trestného činu zneužití informace a postavení v obchodním styku uvedeného v § 255 odst. 2 tr. zákoníku se vyžaduje úmyslné zavinění, které musí zahrnovat všechny znaky objektivní stránky dané skutkové podstaty. Navíc zde musí být i úmysl pachatele přesahující objektivní stránku skutkové podstaty, který spočívá v jeho snaze opatřit sobě nebo jinému výhodu nebo prospěch. Výhoda i prospěch mohou mít materiální i nemateriální povahu a mohou mít jakoukoli podobu, přičemž zpravidla půjde o výhody nebo prospěch hospodářské povahy.“ (5 Tdo 332/2017).

První skutková podstata předpokládá trest odnětí svobody až na dva roky nebo zákaz činnosti, druhá pak odnětí svobody až na čtyři roky nebo zákaz činnosti. Pokud pachatel spácháním jednoho z těchto jednání získal značný prospěch nebo způsobil značnou škodu, trestní zákoník dále stanovuje jako trest odnětí svobody v rozmezí od dvou do osmi let. Pokud je škoda nebo prospěch velkého rozsahu, pak bude trest odnětí svobody uložen v rozmezí pěti až deseti let. Tento trestný čin se vylučuje s trestným činem podvodu (§ 209 TZ) a trestným činem porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 TZ), jak uvádí P. Šámal a kol. (2012: 2615).

Jako další příklady judikatury týkající se tohoto trestného činu lze zmínit například následující:

„Znak subjektu trestného činu zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 odst. 2 tr. zákoníku lze dovodit především z takových okolností, ze kterých vyplývá skutečný způsob jednání za dotčenou osobou. Přitom má význam zjištění, jak pachatel ovlivňoval činnost takové osoby a jaká konkrétní jednání za ní uskutečnil.“ (5 Tdo 916/2013)

„Z hlediska subjektivní stránky přečinu zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 odst. 2 tr. zákoníku má význam i posouzení toho, jak podnikatel dostal své povinnosti zajistit, aby v rámci svého podnikání nepodstupoval nepřiměřená rizika a aby byl připraven odpovídajícím způsobem minimalizovat dopad negativních

ekonomických a jiných vlivů do jeho podnikatelské činnosti. Přitom určení míry nepřiměřeného rizika závisí na konkrétních zkušenostech, osobních a osobnostních předpokladech podnikatele a vnějších okolnostech. Podnikatel musí proto předem pečlivě zvážit, zda podstupované riziko není nepřiměřené.“ (5 Tdo 1375/2013).

5.1.4 Trestný čin zneužití postavení v obchodním styku

Trestný čin zneužití postavení v obchodním styku upravuje § 255a trestního zákoníku. Jak již bylo zmíněno výše (viz podkapitola 5.1.3 Trestný čin zneužití informace v obchodním styku), dříve byl tento trestný čin uveden v § 255 trestního zákoníku jako součást trestného činu zneužití informace a postavení v obchodním styku. Zákon č. 204/2017 Sb. tento trestný čin však následně ustanovil jako samostatný trestný čin. Právě z toho důvodu, že tento trestný čin byl jako samostatný vyčleněn relativně nedávno, se níže použitá judikatura týká původního trestného činu zneužití informace a postavení v obchodním styku.

Skutkovou podstatou tohoto trestného činu je, že pachatel využije svého postavení takovým způsobem, že získá výhodu sobě nebo jiné osobě či že podnítl uzavření smlouvy, která je ovšem na úkor jiného soutěžitele. Tento soutěžitel přitom musí mít stejný či podobný předmět činnosti jako pachatel. P. Šámal a kol. (2012: 2609) v této souvislosti zmiňují tzv. selftrading, tedy obchodování ve svůj prospěch s využíváním vlastního postavení. O tomto termínu se zmiňuje rovněž judikatura: *„Ustanovení o trestném činu zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 tr. zákoníku obsahuje dvě samostatné základní skutkové podstaty, postihuje jednak tzv. insider trading, jednak tzv. selftrading (obchodování ve vlastní prospěch, popřípadě ve prospěch dalšího subjektu v souvislosti se zneužitím postavení ve dvou či více ekonomických subjektech). Objektem uvedeného trestného činu, je v případě tzv. selftradingu zájem na zajištění rovnosti na trhu všem ekonomickým subjektům, a to poskytnutím zvláštní ochrany před zneužíváním postavení u dvou či více podnikatelů (ekonomických subjektů).“ (5 Tdo 1549/2015) J. Jelínek a kol. (2017: 714) přitom upozorňují, že není nutné, aby byl znevýhodněný podnik či podnikatel ve smlouvě explicitně zmíněn. Podle těchto autorů (2017: 714) rovněž není nutná platnost uzavřené*

smlouvy podle příslušných českých právních předpisů. Ustanovení § 255a odst. 1 specifikuje, že pachatelem tohoto trestného činu se může stát osoba nejen v postavení podnikatele, společníka či účastníka na podnikání, ale i kupříkladu zaměstnanec či člen orgánu. J. Jelínek a kol. (2017: 715) k tomu uvádějí, že pachatelem může být i externí spolupracovník. Chráněným zájmem tohoto trestného činu jsou podle J. Jelínka a kol. (2017: 713) rovné podmínky mezi soutěžiteli při uzavírání kontraktů a tedy i ochrana hospodářské soutěže a rovné konkurence. P. Šámal a kol. (2012: 2604) s tímto souhlasí. Podle těchto autorů se toto ustanovení rovněž snaží zamezit zneužití zákazu konkurence. U toho trestného činu se předpokládá úmyslné zavinění, což uvádějí jak J. Jelínek a kol. (2017: 715), tak i judikatura: *„Ke spáchání trestného činu zneužití informace a postavení v obchodním styku uvedeného v § 255 odst. 2 tr. zákoníku se vyžaduje úmyslné zavinění, které musí zahrnovat všechny znaky objektivní stránky dané skutkové podstaty. Navíc zde musí být i úmysl pachatele přesahující objektivní stránku skutkové podstaty, který spočívá v jeho snaze opatřit sobě nebo jinému výhodu nebo prospěch. Výhoda i prospěch mohou mít materiální i nemateriální povahu a mohou mít jakoukoli podobu, přičemž zpravidla půjde o výhody nebo prospěch hospodářské povahy.“* (5 Tdo 332/2017).

Trestní zákoník jako trest za tento trestný čin uvádí odnětí svobody až na čtyři léta nebo zákaz činnosti. Pokud pachatel svým jednáním získal prospěch značného rozsahu, pak se uvažuje trest odnětí svobody v rozmezí dvou až osmi let. Pokud je získaný prospěch velkého rozsahu, pak trestní zákoník stanovuje trest odnětí svobody od pěti až do deseti let. Podle P. Šámala a kol. (2012: 2615) se tento trestný čin vylučuje s trestným činem podvodu (§ 209 TZ) a trestným činem porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 TZ).

Dále lze z judikatury týkající se tohoto trestného činu zmínit jako příklady:

„Znak subjektu trestného činu zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 odst. 2 tr. zákoníku lze dovodit především z takových okolností, ze kterých vyplývá skutečný způsob jednání za dotčenou osobou. Přitom má význam zjištění, jak pachatel ovlivňoval činnost takové osoby a jaká konkrétní jednání za ní uskutečnil.“ (5 Tdo

916/2013)

„Z hlediska trestní odpovědnosti za přečin zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 odst. 2 tr. zákoníku nemá význam, pokud pachatel tohoto přečinu sám nevystupoval v postavení společníka poškozené osoby, protože jejím společníkem byla jiná právnická osoba jako její majoritní společník nebo akcionář. Podstatná je v takovém případě skutečnost, že právní jednání uvedeného majoritního společníka nebo akcionáře uskutečňoval pachatel jako fyzická osoba (např. jako člen jejího statutárního orgánu). Znak subjektu citovaného trestného činu je tedy naplněn tím, že se pachatel jako fyzická osoba prostřednictvím právnické osoby účastnil na podnikání poškozené obchodní společnosti a z titulu své funkce člena statutárního orgánu takového majoritního společníka nebo akcionáře zneužil práv přiznaných mu jiným právním předpisem. [...]“ (5 Tdo 361/2011)

„Účastníkem na podnikání ve smyslu § 128 odst. 2 tr. zák., resp. § 255 odst. 2 tr. zákoníku, je každá fyzická osoba, která se v jakékoli funkci nebo jakýmkoli způsobem podílí na podnikání určitého podnikatelského subjektu, a proto jím může i být i prokurista nebo jiný zákonný nebo smluvní zástupce podnikatele.“ (5 Tdo 866/2011-71).

„Z hlediska subjektivní stránky přečinu zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 odst. 2 tr. zákoníku má význam i posouzení toho, jak podnikatel dostal své povinnosti zajistit, aby v rámci svého podnikání nepodstupoval nepřiměřená rizika a aby byl připraven odpovídajícím způsobem minimalizovat dopad negativních ekonomických a jiných vlivů do jeho podnikatelské činnosti. Přitom určení míry nepřiměřeného rizika závisí na konkrétních zkušenostech, osobních a osobnostních předpokladech podnikatele a vnějších okolnostech. Podnikatel musí proto předem pečlivě zvážit, zda podstupované riziko není nepřiměřené.“ (5 Tdo 1375/2013).

„Subjektem přečinu zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 odst. 2 tr. zákoníku nemůže být ten, kdo je sice zaměstnancem poškozené osoby, ale žádným způsobem se neúčastní na podnikání jiného subjektu, který je v konkurenčním vztahu

k ní. Neformální spolupráce s tímto subjektem, aniž by byl jeho zaměstnancem či alespoň prokuristou nebo jiným zákonným či smluvním zástupcem ve výše uvedeném smyslu, totiž uvedený znak nenaplnuje.“ (5 Tdo 1635/2011-24)

6 Cíle a metodika

Cílem této diplomové práce je detailní a odborná analýza trestní odpovědnosti osob s postavením podnikatele, a to v souvislosti s jejich podnikatelskou činností. Práce se omezuje pouze na trestní odpovědnost podnikatelů na území České republiky.

V předchozích kapitolách této diplomové práce jsem se zabývala problematikou trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob a rozdílů mezi trestní odpovědností těchto dvou druhů osob. Zvláštní důraz byl kladen na trestní odpovědnost související s podnikatelskou činností. Za zmínku stojí rovněž část věnovaná vybraným trestným činům, u nichž lze předpokládat souvislost s podnikáním. Vycházela jsem přitom z právních předpisů, odborné literatury i judikatury.

Druhou částí mé diplomové práce je podpoření teoretických poznatků praktickým rozбором vybraných soudních rozhodnutí, která vydal Nejvyšší soud České republiky. Předmětem zájmu analýzy bude zejména postup soudů při řešení konkrétního případu, tedy samotný trestný čin, zjištění a rozhodnutí prvoinstančního a odvolacího soudu, následně obsah podaném dovolání, vyjádření Nejvyššího soudu ČR k námitkám dovolatele a samozřejmě rovněž soudem vydané konečné rozhodnutí.

Po provedení analýzy a shrnutí získaných informací se pokusím o vytvoření návrhů *de lege ferenda*, tedy s ohledem na budoucí podobu právních předpisů v dané oblasti.

7 Analýza vybraných soudních rozhodnutí týkajících se trestní odpovědnosti podnikatele v souvislosti s jeho podnikatelskou činností

V této části své diplomové práce se budu zabývat praktickou analýzou vybraných soudních rozhodnutí. Všechna rozhodnutí budu vybírat tak, aby souvisela s trestní odpovědností podnikatele v souvislosti s jeho podnikatelskou činností, což je rovněž téma této diplomové práce.

Analýza soudních rozhodnutí je logickým vyústěním mého studia trestní odpovědnosti podnikatele, a to jak z pohledu trestní odpovědnosti fyzické osoby, tak z pohledu trestní odpovědnosti právnické osoby. Zjištěné poznatky týkající se těchto oblastí jsou zaznamenány v předchozích kapitolách 2 Trestní odpovědnost podnikatele coby fyzické osoby a 3 Trestní odpovědnost právnických osob. Některé základní rozdíly mezi trestní odpovědností těchto dvou typů subjektů jsou přehledně shrnuty v kapitole 4 Srovnání trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob. Důležitou součástí mé rešerše je rovněž kapitola 5 Analýza vybraných trestných činů.

S ohledem na povahu této části mé diplomové práce se nejprve krátce zmíním o postavení judikatury v českém právním prostředí a o tom, jaký vliv, pokud nějaký, má na budoucí rozhodování soudů. Dále popíši metodologii své práce včetně zdrojů, ze kterých jsem vycházela. Následně se budu věnovat jednotlivým soudním rozhodnutím. Ty podrobně rozeberu a popíši. V závěru své diplomové práce se pokusím o případné návrhy *de lege ferenda*, tedy s ohledem na budoucí vývoj práva v dané oblasti. Přitom budu vycházet zejména ze znalostí nabytých při prozkoumávání problematiky trestní odpovědnosti.

7.1 Postavení judikatury jakožto pramene trestního práva

Základním pramenem trestního práva hmotného na území České republiky je trestní zákoník. Pro určité typy subjektů, konkrétně pro právnické osoby a nezletilé osoby, se používají ještě další právní předpisy. Těmi jsou zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (více viz kapitola 3 Trestní odpovědnost

právnických osob) a zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže²⁶. Tyto dva zákony, které J. Jelínek a kol. (2017: 47) nazývají vedlejšími trestními zákony. V souvislosti s trestním právem samozřejmě nelze opomenout ani trestní řád, který upravuje trestní právo procesní. Problematika trestního práva procesního však nebude v této diplomové práci blíže rozebrána. J. Jelínek a kol. (2017: 47) jako další zdroje trestního práva uvádějí Ústavu České republiky, Listinu základních lidských práv a svobod, právní předpisy Evropské unie, mezinárodní smlouvy, které byly ratifikované Parlamentem České republiky, a amnestijní rozhodnutí prezidenta České republiky.

Zvláštní postavení z hlediska pramenů nejen trestního práva má judikatura neboli rozhodnutí soudů. J. Jelínek a kol. (2017: 51-57) uvádějí, že v českém právním prostředí nemá judikatura takové postavení jako mají precedenty například v právu angloamerickém. Minulá rozhodnutí soudů tedy nejsou pro budoucí soudní řízení závazná. Je však třeba zmínit, že ze zásad demokratického státu, jímž Česká republika je, podle J. Jelínka a kol. (2017: 53) vyplývá, že způsob posouzení obdobných případů by měl být obdobný. Dřívější rozhodnutí soudů by tedy měla mít roli jakýchsi vodítek. Podle J. Jelínka a kol. (2017: 54-55) se za vhodnou výchozí judikaturu, která by mohla plnit úlohu takovýchto vodítek, považují zejména rozhodnutí soudů vyšších instancí. Autoři uvádějí jako příklad takového soudu Nejvyšší soud České republiky. Je přitom zřejmé, že taková judikatura by měla být kvalitně a přesvědčivě odůvodněna. Specifické postavení v české judikatuře mají rozhodnutí Ústavního soudu. Těmi se totiž podle čl. 89 odst. 2 Ústavy ČR musejí řídit všechny orgány a osoby, jinými slovy ostatní soudy musejí brát na nálezy Ústavního soudu ČR zřetel.

7.2 Výchozí předpoklady analýzy

Základním předpokladem pro provedení analýzy soudních rozhodnutí je získání samotných rozhodnutí. Všechna rozhodnutí, které budu analyzovat, jsem získala prostřednictvím databáze Automatizovaný systém právních informací, také známé jako ASPI²⁷. Tato databáze nabízí široké spektrum dokumentů z právního prostředí, od

²⁶ zákon č. 218/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů

²⁷ Více o databázi ASPI na: <https://www.wolterskluwer.cz/cz/asi/o-asi/o-asi.c-24.html>

samotných právních předpisů přes komentáře až po judikaturu. Verze ASPI, kterou jsem pro účely této práce využívala já, se nazývá StudentASPI a jedná se o bezplatný přístup do této databáze. Tato verze je oproti placené plné verzi v některých směrech omezená, ale i tak je pro účely této diplomové práce (tedy především pro získání relevantních soudních rozhodnutí) zcela dostačující a vyhovující.

Pro analýzu jsem vybrala výlučně rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky a to zejména z důvodu, že rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR jsou zpravidla vhodnými vodítky pro posuzování obdobných případů, jak uvádějí J. Jelínek a kol. (2017: 51-57) (viz výše podkapitola 7.1 Postavení judikatury jako pramenu trestního práva). Je přitom zřejmé, že s ohledem na téma této diplomové práce by nebylo vhodné vybrat soudní rozhodnutí týkající se jakéhokoli trestného činu. Téma této diplomové práce je trestní odpovědnost podnikatele, nicméně trestní zákoník ani žádný jiný právní předpis platný v České republice nespécifikuje, které trestné činy připadají v úvahu u podnikatele v souvislosti s jeho podnikatelskou činností. Proto jsem se v předchozí kapitole 2 Trestné činy podnikatele coby fyzické osoby (konkrétně v podkapitola 2.3 Trestné činy) pokusila zamyslet nad touto problematikou a navrhla jsem několik trestných činů, jejichž spáchání může podle mého názoru souviset s podnikatelskou činností. V další kapitole 5 Analýza vybraných trestných činů jsem následně vybrala čtyři trestné činy a ty jsem blíže rozebrala. Jedná se o trestný čin neoprávněného podnikání (§ 251 TZ), trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 TZ), trestný čin zneužití informace v obchodním styku (§ 255 TZ) a trestný čin zneužití postavení v obchodním styku (§ 255a TZ). Všechny čtyři trestné činy spadají v trestním zákoníku do trestných činů hospodářských a rovněž do úžeji určené skupiny trestných činů proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou.

Soudní rozhodnutí určená k analýze se týkají právě těchto čtyř trestných činů. Pro každý trestný čin vyberu jedno soudní rozhodnutí a to následně blíže rozeberu a popíši. S tímto postupem souvisí jeden problém. Jak již bylo zmíněno v kapitole 5 Analýza vybraných trestných činů, trestný čin zneužití informace v obchodním styku a trestný čin zneužití postavení v obchodním styku byly až do relativně nedávné doby²⁸ spojeny do jednoho

28 Do nabytí účinnosti zákona č. 204/2017 Sb., k němuž došlo dne 13. srpna 2017.

trestného činu, který se nazýval trestný čin zneužití informace a postavení v obchodním styku. Z tohoto důvodu se dostupná judikatura týká ještě původního trestného činu, který zahrnoval oba výše zmíněné trestné činy najednou. Proto v případě těchto dvou trestných činů rozeberu pouze jedno soudní rozhodnutí, přičemž důraz bude kladen na oba trestné činy.

Při analýze každého soudního rozhodnutí nejprve dané rozhodnutí stručně představím ve smyslu z jakého roku pochází a jakého se týká trestného činu. Následně se budu věnovat právní větě, pokud dané soudní rozhodnutí má svou právní větu. Poté krátce uvedu okolnosti trestního řízení, k němuž se rozhodnutí váže, například kdo je žalovanou osobou či jaké jsou okolnosti trestného činu, kterého se měl dopustit. Zmíním se o tom, k jakému rozhodnutí došel soud prvního stupně a odvolací soud, které případ posuzovaly. Rovněž uvedu, jaké námitky, dovolací důvody a návrhy na další postupy byly součástí podaného dovolání (neboť k obrácení se na Nejvyšší soud ČR je nutné podat dovolání). Pokud se k danému dovolání vyjádřil nejvyšší státní zástupce, zmíním se o tom, co uvedl ve svém vyjádření. Významnou část analýzy budu věnovat tomu, jak postupoval Nejvyšší soud ČR a jak se vyjádřil k té které námitce. V závěru analýzy rozhodnutí uvedu, jak Nejvyšší soud ČR rozhodl.

7.3 Soudní rozhodnutí 5 Tdo 1229/2014

Toto soudní rozhodnutí se váže k trestnému činu neoprávněného podnikání (§ 251 TZ). Je známé pod spisovou značkou 5 Tdo 1229/2014 a pochází z roku 2014. Pro více detailů o tomto trestném činu viz podkapitola 5.1.1 Trestný čin neoprávněného podnikání.

Právní věta tohoto soudního rozhodnutí se týká kvalifikace jednání pachatele jako trestného činu neoprávněného podnikání v případě, že k provozu dané činnosti měla oprávnění podnikat jiná osoba, která je vůči pachateli v postavení blízké osoby (viz § 22 o.z.). Podle právní věty se takové jednání dá hodnotit jako trestný čin neoprávněného podnikání za předpokladu, že podle dané osoby pachatel nejednal v rámci její činnosti. Celé znění právní věty je následující: „*Jestliže si pachatel sám organizoval, zajišťoval a*

uskutečňoval podnikání, k jehož provozování neměl příslušné oprávnění, může se dopustit trestného činu neoprávněného podnikání podle § 251 odst. 1 tr. zákoníku i přesto, že k této činnosti měla oprávnění osoba blízká, ve vztahu ke které by mohl být za jiných okolností spolupracující osobou. Podstatné pro závěr o trestní odpovědnosti za citovaný trestný čin je v takovém případě zjištění, že dotyčná osoba blízká nepovažovala zmíněnou aktivitu pachatele za součást svého vlastního podnikání.“

Obviněný je v soudním rozhodnutí označen jako V. Š., přičemž takto ho budu nadále označovat i já. Za své jednání byl obžalován státním žalobcem příslušným k Okresnímu státnímu zastupitelství ve Frýdku-Místku. Obžaloba se týkala obvinění z trestného činu podvodu²⁹ (§ 209 TZ) a neoprávněného podnikání (§ 251 TZ). V. Š. podle všeho vykonával činnost hodnotitelnou jako činnost podnikatelskou, aniž by k tomu měl příslušné oprávnění. To však měla jeho manželka. Tato činnost spočívala v dovozu a prodeji motorových vozidel.

Jako prvoinstanční soud rozhodoval Okresní soud ve Frýdku-Místku (dále jen okresní soud). Ve svém rozhodnutí shledal V. Š. vinného z trestného činu podvodu (§ 209 TZ) a přečinu neoprávněného podnikání (§ 251 TZ). Za oba trestné činy okresní soud uložil žalovanému trest odnětí svobody na tři roky, přičemž trest byl na zkušební dobu trvající tři roky podmíněně odložen. Panu V. Š. byla také uložena povinnost nahradit škody.

V. Š. se následně odvolal. Případ byl tedy předložen soudu druhého stupně, konkrétně Krajskému soudu v Ostravě (dále jen krajský soud). Tento soud rozhodl o částečném zrušení rozsudku, který vynesl okresní soud. Učinil tak z toho důvodu, že popsané jednání týkající se údajného trestného činu podvodu nenaplňovalo znaky protiprávního jednání a tím pádem nemohlo být kvalifikováno jako jakýkoli trestný čin. Nicméně rozhodnutí okresního soudu týkající se přečinu neoprávněného podnikání zůstalo nezměněno. Krajský soud následně rozhodl o trestu odnětí svobody na šest měsíců. Podmíněné odložení trestu bylo v trvání dvou let.

Obviněný V. Š. se poté dovolal k Nejvyššímu soudu České republiky (dále jen NS), jenž

²⁹ Trestný čin podvodu nebude v této diplomové práci podrobněji rozebrán, pro více informací viz příslušné ustanovení trestního zákoníku.

sídlí v Brně. V dovolání nebyl explicitně stanoven žádný z důvodů, které trestní řád (§ 265 odst. 1). Nejvyšší státní zástupce byl proto toho názoru, že jelikož dovolání neobsahuje žádný zákonem stanovený důvod pro dovolání, nespĺňuje tím pádem základní náležitosti. Z toho důvodu nejvyšší státní zástupce navrhl dovolání odmítnout. NS však došel k závěru, že se dovolatel patrně dovolává pro důvod uvedený v písm. g), tedy pro nesprávné právní posouzení skutku.

V. Š. se hájil tím, že nepracoval jako samostatný podnikatel, ale pouze jako spolupracující osoba či zmocněnec své manželky, která měla potřebná oprávnění k provozování činnosti. NS tento argument vysvětlil tím, že spolupracující osoba a zmocněnec k vykonávání živnostenské činnosti či jiné obdobné činnosti oprávnění nepotřebují. Podle dovolatele neodpovídala jím vykonávaná činnost samostatnému podnikání nebo samostatné živnostenské činnosti. Dovolatel V. Š. navrhoval ve svém dovolání, aby ho NS zprostil obžaloby z přečinu neoprávněného podnikání. Ačkoli V. Š. poukazoval v dovolání na údajné chybné posouzení zjištěných skutečností, nespécifikoval, v čem přesně by se měly nacházet nedostatky. NS proto k těmto námitkám nepřihlížel.

NS po posouzení hodnocení okresního a krajského soudu dospěl k názoru, že jednání V. Š. je přečinem neoprávněného podnikání podle právních předpisů i podle judikatury (příklady relevantní judikatury k tomuto trestnému činu viz podkapitola 5.1.1 Trestný čin neoprávněného podnikání). Podle zjištění okresního soudu V. Š. během let 2008 až 2011 dovezl a prodal motorová vozidla v celkem zdokumentovaných 32 případech. Dovolatel si přitom byl vědom, že k této činnosti nemá potřebná oprávnění. Tímto jednáním se snažil zajistit si finanční prostředky. S přihlédnutím k těmto skutečnostem byl NS toho názoru, že nelze pochybovat o tom, že V. Š. spáchal trestný čin neoprávněného podnikání, a rozhodnutí okresního a krajského soudu v této věci považoval za oprávněná. NS přitom upozornil, že rozhodující je nikoli vykázaný stav věcí, ale jejich skutečný stav.

Prohlášení dovolatele, že ke své manželce měl postavení spolupracující osoby či zmocněnce, NS považoval za neopodstatněné s přihlédnutím ke svědectvím a dalším

důkazům. Podle těchto svědectví a důkazů V. Š. působil jako samostatný podnikatel, neboť sám prováděl příslušnou činnost. Tento fakt podporuje i ta skutečnost, že jeho manželka vůbec nezaznamenala jeho činnost či její výsledky do svého účetnictví. Z toho lze usuzovat, že manželovu činnost nevnímala jako součást svého vlastního podnikání. Navíc se na jeho činnosti ani nijak nepodílela. To ostatně manželka V. Š. i vypověděla u soudu a doplnila, že o konkrétních činnostech svého manžela nevěděla. V. Š. tedy zneužil toho, že jeho manželka podniká, pro vlastní prospěch a provozování neoprávněného podnikání. Dovolatel sice soudu dodal potvrzení, že je spolupracující osobou své manželky, nicméně jeho manželka toto při své výpovědi nedokázala dostatečně a věrohodně obhájit. NS upozorňuje, že v případě prokázání postavení V. Š. jako spolupracující osoby či zmocněnce by jeho manželka čelila trestnímu stíhání za některý z trestných činů týkajících se daní, neboť aktivity svého manžela nezaznamenala ve svém účetnictví, ačkoli účetnictví by podle zákona o účetnictví mělo být věrným obrazem skutečnosti.

S přihlédnutím k výše uvedeným skutečnostem NS odmítl dovolání V. Š. pro nesprávné právní posouzení skutku jako neopodstatněné. Nevěnoval se přitom hodnocení zákonnosti či odůvodněnosti rozhodnutí krajského soudu, ani správnosti řízení u okresního soudu. Proti rozhodnutí NS se připouštěl jediný opravný prostředek a tím byla obnova řízení. NS takto rozhodl dne 22. října 2014 v senátu, jemuž předsedal JUDr. František Púry.

7.4 Soudní rozhodnutí 5 Tdo 517/2015

Druhé soudní rozhodnutí, které jsem vybrala pro analýzu, se týká trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 TZ). Více o tomto trestném činu viz podkapitola 5.1.2 Trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. Toto soudní rozhodnutí pochází z roku 2015 a je známo pod spisovou značkou 5 Tdo 517/2015.

Právní věta tohoto soudního rozhodnutí se vztahuje k možnému riziku ohrožení správného vyměření daně na základě toho, že pachatel své účetnictví nevedl dostatečně

pečlivým způsobem. Podle této právní věty pro kvalifikaci jednání jako trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění není nutné dokonané nesprávné vyměření daně, ale postačí i pouhé ohrožení správnosti vyměřené daně. Je přitom nepodstatné, zda je nakonec daň skutečně vyměřena správně, v tomto případě díky vynaložené snaze pověřené osoby. Celé znění právní věty je následující: „*U přečinu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku dochází k naplnění zákonného znaku vyjádřeného formulací „ohrozí tak včasné a řádné vyměření daně“ již samotným ohrožením možnosti včas a řádně vyměřit určitou daň. Takový ohrožovací následek lze spatřovat v jednání obviněného, který jako podnikající fyzická osoba nevedl řádně své účetnictví a příslušný správce daně musel se zvýšeným úsilím sám u obviněného zjistit výši jeho daně z příjmů fyzických osob.*“

Obviněný v tomto trestním řízení je v soudním rozhodnutí označován jako R. S. a takto ho budu při rozboru tohoto rozhodnutí označovat i já. R. S. nevedl řádně účetnictví týkající se jeho podnikání a nepředložil účetní doklady potřebné k vyměření daně z toho důvodu, že mu byly účetní doklady podle jeho tvrzení ukradeny během dopravní nehody. Tento fakt obviněný oznámil na policii. Nebylo zjištěno, že by se R. S. nějakým způsobem úmyslně zapříčinil o zmizení uvedených dokumentů. Správce daně s vynaložením zvýšeného úsilí dokázal daň správně vyměřit.

Případ obviněného R. S. byl v první instanci souzen Okresním soudem v Trutnově (dále jen okresní soud). Tento soud žalovaného shledal vinným z přečinu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. Proto ho odsoudil k trestu odnětí svobody v délce jednoho roku s podmíněným odložením na zkušební dobu trvající dva roky. R. S. se proti tomuto rozhodnutí odvolal.

Obviněný podal proti tomuto rozhodnutí odvolání. V druhé instanci případ proběhl u Krajského soudu v Hradci Králové (dále jen krajský soud). Krajský soud rozhodnutí okresního soudu zrušil z důvodu nejasnosti předchozího rozsudku (§ 258 odst. 1 písm. b) TŘ). Nicméně následně sám rozhodl totožným způsobem. R. S. byl znovu odsouzen k trestu odnětí svobody na jeden rok, přičemž výkon trestu byl podmíněně odložen na zkušební dobu dvou let.

Obviněný R. S. podal dovolání k Nejvyššímu soudu České republiky (dále jen NS). Podobně jako u prvního analyzovaného soudního rozhodnutí (viz výše 7.3 Soudní rozhodnutí 5 Tdo 1229/2014) dovolatel odkazoval ve své dovolání na důvod pro dovolání uvedený v § 265 odst. 1 písm. g) TŘ, tedy na nesprávné právní posouzení skutku. Podle názoru R. S. se jeho jednání neshoduje se subjektivní stránkou daného trestného činu, neboť s odcizením účetních dokladů neměl nic společného a nemohl je předvídat. Navíc jejich odcizení nahlásil. Dovolatel dále tvrdil, že ohrozit správné a včasné vyměření daně nepředložením daných dokumentů nemohl, neboť v daném období by podle znaleckého posudku byla vyměřená daň rovna nule. R. S. ve svém dovolání navrhoval, aby NS zrušil rozsudek krajského soudu. Navrhoval rovněž dva způsoby, jak by NS měl podle něj v této věci dále postupovat. Jako první z nich navrhoval, aby NS nařídil krajskému soudu opětovné projednání případu, přičemž tento by nemohl rozhodnout tak, že jednání R. S. je přečinem zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. Druhým navrhovaným postupem bylo, aby NS sám vynesl v této věci rozsudek. R. S. dále soud upozornil, že v případě jeho odsouzení by již nebyl bezúhonný a nemohl by dále podnikat, neboť bezúhonnost je jednou z podmínek pro vykonávání podnikatelské činnosti. Dovolatel také kritizoval použití principu *ultima ratio* neboli principu subsidiarity trestní represe. Podle tohoto principu se má trestní odpovědnost uplatňovat u společensky ohrožujících činů v případě, že jiné opatření by bylo nedostatečné. R. S. nicméně nenavrhl, jaké jiné opatření by se mělo v jeho případě použít.

Nejvyšší státní zástupce se k dovolání podaném R. S. nijak nevyjádřil.

NS se v soudním rozhodnutí nejprve vyjadřoval k dovolacímu důvodu. Podle NS je v tomto případě neopodstatněné dovolávat se na základě nesprávného právního posouzení skutku. Tento dovolací důvod se totiž se používá v případě, že jednání naplňuje podstatu jiného trestného činu, případně nesplňuje základní požadavek na trestné činy, tedy protizákonnost. Jak NS upozorňuje, jedná se o záležitosti práva hmotného. NS však dále poukazuje na fakt, že R. S. se ve svém dovolání nezmiňuje o tom, že by jeho jednání nebylo protizákonné či že by odpovídalo jinému trestnému

činu. Dovolatel se odvolává na nedostatečnost a chybnost hodnocení skutečností a důkazů zjištěných soudy nižších stupňů, což jsou ovšem skutečnosti spadající do práva procesního. Z výše uvedeného vyplývá, že dovolatelovy námitky tím pádem neodpovídají podstatě zmíněného dovolacího důvodu.

NS se dále zabýval objektivní stránkou trestného činu, k jejímuž naplnění dovolatel R. S. vyjádřil své pochyby. Objektivní stránkou trestného činu je jednání, následek a příčinný vztah mezi nimi. Krajský soud uvedl ve svém rozsudku (spisová značka 10 To 370/2014), že dovolatel R. S. nevedl v letech 2007 a 2008 řádně účetnictví, byť byl k tomu jako podnikající osoba povinen. Správce daně daň i přes ztížené podmínky vyměřil s vynaložením zvýšeného úsilí. S přihlédnutím k výše uvedenému dospěl NS k názoru, že jednání R. S. lze kvalifikovat jako přečin zkrreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. NS přitom vycházel z právních předpisů týkající se daní a došel k závěru, že pro spáchání tohoto trestného činu postačuje ohrožení včasného a řádného vyměření daně. Provedené chybné vyměření daně není nezbytné (viz výše právní věta tohoto soudního rozhodnutí). Z tohoto důvodu NS vyhodnotil stížnost R. S. ohledně nesprávného posouzení jeho jednání jako přečinu zkrreslování údajů o stavu hospodaření a jmění jako neopodstatněnou.

NS se rovněž dále zabývá problematikou zavinění. Podle názoru NS ke spáchání tohoto trestného činu stačí nepřímý úmysl. Nepřímým úmyslem je míněna taková situace, kdy pachatel věděl, že svým jednáním může porušit zákon, a pokud by k porušení došlo, byl by s tím srozuměn (více o druzích zavinění viz podkapitola 2.3.2 Zavinění). Podle NS je úmyslné jednání R. S. zřejmé, jelikož si dovolatel byl vědom, že nevede účetnictví požadovaným způsobem. NS rovněž nepovažoval za opodstatněnou kritiku užití principu *ultima ratio* (viz výše).

S ohledem na výše uvedené skutečnosti NS dospěl k závěru, že uvedený dovolací důvod odpovídá skutečnostem uvedeným v dovolání jen částečně. Skutečnosti, které do tohoto dovolacího důvodu spadají, NS shledal jako neopodstatněné. Z toho důvodu NS dovolání R. S. odmítl jako neopodstatněné. Jako jediný opravný prostředek NS připustil obnovu řízení. NS tak rozhodl dne 20. května 2015 v senátu, jehož předsedou byl JUDr.

František Púry.

7.5 Soudní rozhodnutí 5 Tdo 689/2016

Jak již bylo opakovaně zmíněno (viz podkapitoly 5.1.3 Trestný čin zneužití informace v obchodním styku, 5.1.4 Trestný čin zneužití postavení v obchodním styku a 7.2 Výchozí předpoklady analýzy) do 12. srpna 2017 byly trestný čin zneužití informace v obchodním styku a trestný čin zneužití postavení v obchodním styku spojeny do trestného činu zneužití informace a postavení v obchodním styku, který měl dvě odlišné skutkové podstaty. Následně byl tento trestný čin rozdělen zákonem č. 204/2017 Sb. do dvou samostatných trestných činů, které jsou upraveny v trestním zákoníku v ustanoveních § 255 a § 255a. Relativní nedávnost tohoto rozdělení způsobuje, že dostupná soudní rozhodnutí se týkají původního trestného činu zneužití informace a postavení v obchodním styku. Ve skutečnosti však zpravidla pracují jen s jednou skutkovou podstatou a tou je zneužití postavení v obchodním styku. Z tohoto důvodu jsem pro analýzu vybrala takové soudní rozhodnutí, v němž se do určité míry operuje s oběma skutkovými podstatami.

Zvolené rozhodnutí pochází z roku 2016. Na rozdíl od předchozích analyzovaných rozhodnutí toto soudní rozhodnutí nemá právní větu. Dovolatel je v rozhodnutí označován jako J. K. a stejným způsobem ho dále budu označovat i já.

J. K. měl postavení společníka a jednatele v obchodní společnosti EKOFRIG Comp., s. r. o. (dále jen EKOFRIG). Po sporech s druhým společníkem a jednatelem této společnosti J. K. založil vlastní obchodní společnost EFRIG s. r. o., kde figuroval jako jediný společník a jednatel. Nadále však působil i ve společnosti EKOFRIG. Společnost EKOFRIG měla jako uvedený předmět podnikání montáž, opravy a rekonstrukce chladících a tepelných čerpadel. Společnost EFRIG jako zapsaný předmět podnikání měla výrobu, obchod a služby neuvedené v živnostenském zákoně v přílohách 1, 2 a 3 (viz příslušná ustanovení). Nicméně faktická činnost této společnosti se týkala chladících a klimatizačních zařízení, tedy podobné činnosti jakou prováděla společnost EKOFRIG. Ve prospěch vlastní společnosti EFRIG do ní J. K. převedl část zaměstnanců

společnosti EKOFRIG a rovněž uzavřel obchodní dohody s dodavateli společnosti EKOFRIG, to vše na úkor této společnosti. Společnost EKOFRIG posléze zahájila likvidaci.

Jako soud první instance rozhodoval Krajský soud v Ostravě (dále jen krajský soud). Podle jeho názoru byl J. K. vinným trestným činem zneužití informace a postavení v obchodním styku. Z toho důvodu mu uložil trest odnětí svobody na tři roky, přičemž výkon trestu byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání tří let. Dále měl obviněný zaplatit jako odškodné společnosti EKOFRIG částku 872 000 Kč. Obviněný J. K. podal odvolání k Vrchnímu soudu v Olomouci (dále jen vrchní soud). Odvolací soud však jeho odvolání zamítl.

J. K. následně podal dovolání k Nejvyššímu soudu České republiky (dále jen NS). Jako dovolací důvod uvedl nesprávné právní posouzení jeho jednání, přičemž tento důvod je jedním ze zákonem přípustných důvodů dovolání (§ 265 odst. 1 písm. g) TŘ). Jedná se o stejný dovolací důvod, který byl užit i v předchozích analyzovaných rozhodnutích (viz výše 7.3 Soudní rozhodnutí 5 Tdo 1229/2014 a 7.4 Soudní rozhodnutí 5 Tdo 517/2015). Podle J. K. jeho jednání nemohlo být hodnoceno jako uvedený trestný čin, neboť podle něj nedošlo ke splnění toho, že by uskutečněné jednání bylo na úkor jiného soutěžitele. Poškozeným v důsledku tohoto jednání mohl být podle dovolatele pouze on sám. Poukázal přitom na dlouhodobé neshody s druhým společníkem a jednatelem společnosti EKOFRIG, které se týkaly také dovolatelova pokusu odkoupit společníkův podíl, a na společníkovy údajné skutky na úkor dané společnosti. Dovolatel rovněž kritizoval hodnocení zjištěných důkazů. J. K. dále uvedl, že dodavatele k uzavření smluv se společností EFRIG nijak nenutil. Odmítl také, že by při svém jednání zneužil nějaké informace. J. K. rovněž vznesl námitky proti neterminologické povaze výrazu „vklínit se“, který použil krajský soud při popisu jednání a pozice dovolatele v souvislosti se společností EKOFRIG a jejími dodavateli. Dovolatel jako další postup NS navrhl, aby tento soud rozhodnutí vrchního soudu zrušil a nařídil opětovné projednání případu.

Státní zástupkyně Nejvyššího státní zastupitelství (dále jen státní zástupkyně) se

k dovolání vyjádřila následovně: Souhlasila s hodnocením soudů nižších instancí, které určily jednání J. K. jako trestný čin zneužití informace a postavení v obchodním styku, a sama označila činy J. K. jako selftrading, tedy získávání prospěchu prostřednictvím zneužití postavení. Také uvedla, že jednání J. K. zapříčinilo zhoršení situace společnosti EKOFRIG do takové míry, že tato společnost zahájila likvidaci. Dále poukázala na fakt, že majetek společnosti není totožný s majetkem společníka, ba naopak se jedná o oddělené majetky. Rovněž upozornila, že spory mezi společníky a údajné donucení J. K. jeho společníkem k založení nové obchodní společnosti nelze považovat za polehčující nebo trestní odpovědnost vylučující okolnosti. Státní zástupkyně závěrem doporučila NS, aby dovolání odmítla.

NS se nejprve zabýval dovolacím důvodem. Upozornil, že předmětem uvedeného dovolacího důvodu je taková situace, kdy jednání naplňuje skutkovou podstatu jiného trestného činu či pokud jednání vůbec není protiprávní a nemůže tedy být ani trestným činem. Také poukázal na fakt, že tento dovolací důvod se týká práva hmotného, nikoli procesního, ačkoli dovolatel vznesl námitky proti zjištěným důkazům a jejich hodnocení, což ovšem spadá do práva procesního. NS rovněž podotkl, že totožné argumenty J. K. použil při odvolacím řízení před vrchním soudem a že v takovém případě je dovolání zpravidla ze strany NS odmítnuto jako neopodstatněné (NS přitom odkazuje na soudní rozhodnutí 5 Tdo 86/2002).

NS souhlasil s poznámkou státní zástupkyně ohledně toho, že majetek společníka, tedy fyzické osoby, a majetek obchodní společnosti, tedy právnické osoby, nejsou synonymní či zaměnitelné pojmy. Oba majetky jsou naopak oddělené, a to i v případě, že společník je pouze jeden. Tvrzení dovolatele, že svým jednáním mohl poškodit jedině sebe, tedy nepřipadá v úvahu, neboť poškozoval majetek obchodní společnosti, který není totožný s jeho vlastním majetkem.

NS se vyjádřil rovněž ke kritice neterminologické povahy výrazu „vklínit se“. Podle názoru NS námitka není opodstatněná, neboť tento výraz je srozumitelný a pro popis dané situace vhodný. NS navíc upozorňuje, že v popisu skutkových okolností by se neměly používat výrazy terminologické povahy, které se používají například

v samotných právních předpisech. K tomuto bych jen okrajově podotkla, že za termín se zpravidla považuje takový výraz, který je stručný, relativně ustálený, srozumitelný a neexpresivní. Jeho význam lze přesně definovat. Právní jazyk však není tvořen pouze termíny, ale i slovy, která patří do obecného (tedy neprávního) jazyka. M. Tomášek (2003: 47) k tomuto uvádí, že hranice mezi výrazy terminologické a neterminologické povahy nejsou zcela zřetelné a mohou se do určité míry překrývat. Slova se navíc mohou mezi těmito dvěma podtypy jazyka pohybovat, například slovo z obecného jazyka může být převzato právním jazykem a nabýt nového významu coby právní termín (M. Tomášek, 2003: 43-47) a naopak. G. Cornu (2005: 75) rovněž uvádí, že určitý výraz může mít totožný právní i neprávní význam.³⁰

NS se dále zabývá námitkou dovolatele týkající se toho, že dovolatel během svého jednání nezneužil jakoukoli informaci. NS upozorňuje, že trestný čin zneužití informace a postavení v obchodním styku obsahoval dvě odlišné a oddělené skutkové podstaty. K naplnění jedné ze skutkových podstat a tedy ke spáchání trestného činu nebylo nezbytné souběžné naplnění druhé skutkové podstaty. Z toho důvodu dovolatel mohl spáchat daný trestný čin (v současné podobě trestního zákoníku by se jednalo o trestný čin zneužití postavení v obchodním styku), aniž by zároveň naplnil obě skutkové podstaty. S ohledem na výše uvedené skutečnosti je tedy dovolatelova námitka naprosto neopodstatněná, neboť souběžné naplnění druhé skutkové podstaty (v současné podobě trestního zákoníku by se jednalo o trestný čin zneužití informace v obchodním styku) se nevyžaduje. Nezneužití jakékoli informace dovolatelem je tedy v tomto případě irelevantní. Myslím, že je vhodné v této souvislosti zmínit, že toto není v judikatuře NS jediný případ, kdy dovolatel argumentoval tím, že nezneužil žádné informace a tudíž (dle jeho mylného výkladu příslušného ustanovení trestního zákoníku) nemohl spáchat daný trestný čin. Jako další příklady takového druhu dovolatelových námitek lze uvést rozhodnutí 5 Tdo 866/2011 nebo 5 Tdo 332/2017.

Nakonec se NS vyjadřuje ke vztahu dovolatele a druhého společníka společnosti EKOFRIG. Jak uvádí, neshody nelze řešit takovým způsobem, který je protiprávní.

³⁰ Více k problematice vymezení právní terminologie a jazykové zásoby právního jazyka viz například *Překlad v právní praxi* od M. Tomáška (2003), konkrétně strany 43-54. O tomto tématu obsáhle a detailně pojednává rovněž dílo *Linguistique juridique* (G. Cornu, 2005), které je ovšem ve francouzštině.

Dále upozorňuje, že pokud byl zdrojem sporů podíl druhého společníka, který jej nechtěl za daných okolností prodat dovolateli, mohl dovolatel situaci řešit některým ze zákonných způsobů. NS odkazuje například na prodání dovolatelova podílu nebo na některá ustanovení obchodního zákoníku, který v době neshod stále platil, jako kupříkladu na soudem zrušenou účast společníka na základě žádosti podané jiným společníkem (§ 148 odst. 1). K těmto zákonným nástrojům se však dovolatel neuchýlil a místo toho založil obchodní společnost EFRIG a jednal ve vlastní prospěch a ke škodě společnosti EKOFRIG.

Vzhledem ke všem výše uvedeným skutečnostem NS shledal dovolání jako neopodstatněné a odmítl je. Jako jediný možný opravný prostředek připustil obnovu řízení. K rozhodnutí došlo 26. července 2016 v neveřejném zasedání senátu, jehož předsedkyní byla JUDr. Blanka Roušalová.

7.6 Shrnutí

Z analýzy vybraných soudních rozhodnutí je zřejmé, že problematika trestní odpovědnosti podnikatelů je velmi komplexní záležitostí, ostatně stejně jako trestní odpovědnost fyzických a právnických osob obecně. Je zřejmé, že pro adekvátní posouzení jednotlivých případů je nutná nejen důkladná znalost trestního práva, a to jak hmotného, tak procesního, ale i dalších právních předpisů. Jednat se může o zákoníky, zákony, vyhlášky, nařízení a další. Například analyzované soudní rozhodnutí 5 Tdo 1229/2014 (viz příslušná podkapitola 7.3 Soudní rozhodnutí 5 Tdo 1229/2014) odkazuje kromě trestního zákoníku a trestního řádu rovněž na živnostenský zákon, obchodní zákoník, občanský zákoník a zákon o daních z příjmů³¹. Soudy mohou využít i odborné publikace, například výše zmíněné soudní rozhodnutí 5 Tdo 1229/2014 odkazuje na Šámalův komentář k trestnímu zákoníku (Šámal, 2012), z něhož jsem při vypracování této práce vycházela i já. Významným zdrojem informací může být i předchozí judikatura. Na soudní rozhodnutí staršího data odkazují všechna tři analyzovaná rozhodnutí. Soud může rovněž vycházet z nálezů Ústavního soudu České republiky (viz soudní rozhodnutí 5 Tdo 1229/2014). Je tedy zřejmé, že aby byli schopni kompetentně

³¹ zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

posoudit každý konkrétní případ, musejí soudci nejen Nejvyššího soudu ČR neustále sledovat nejnovější vývoj, a to nejen v právních předpisech, ale i v judikatuře či v odborných publikacích, a doplňovat si tak své znalosti. Může také nastat situace, kdy je soud při formulování svého rozhodnutí nucen využít poznatků i jiných disciplín a neomezovat se pouze na právo. V případě výše analyzovaných rozhodnutí se jedná například o lingvistiku (viz 7.5 Soudní rozhodnutí 5 Tdo 689/2016).

V předchozích třech podkapitolách jsem analyzovala tři soudní rozhodnutí, každé se přitom týkalo jiného trestného činu. Ve všech třech případech byla pachatelem fyzická osoba. Shodou okolností se ve všech třech případech dovolatel dovolával z důvodu údajného nesprávného právního posouzení skutku soudy nižších stupňů. Za zmínku myslím stojí, že ve dvou analyzovaných rozhodnutích se dovolatelé sice dovolávali na základě údajně nesprávného právního posouzení skutku, ale předmětem jejich námitek bylo údajné chybné hodnocení důkazů, což ovšem spadá do trestního práva procesního. Všechna tři dovolání byla soudem odmítnuta, neboť soud shledal námítky dovolatelů jako neopodstatněné. Tento závěr je ve všech třech případech podložen mnoha podrobně popsanými argumenty. Soud přitom nevychází jen z právních předpisů, ale i z judikatury, odborných publikací či dokonce neprávních vědních disciplín (viz výše). Každé ze soudních rozhodnutí postihlo ve své podstatě jinou oblast týkající se podnikání, jak je popsáno níže.

První z rozhodnutí se týkalo trestného činu neoprávněného podnikání (§ 251 TZ), přičemž pachatel argumentoval tím, že živnostenské oprávnění měla jeho manželka a on pracoval jako její spolupracující osoba, což ovšem nevyplývalo z jednání jeho manželky. V tomto případě byl pro rozhodnutí o vině dovolatele rozhodující skutečný stav věcí, nikoli stav formálně (ne)vykazovaný či (ne)uváděný pachatelem, neboť pachatel svým jednáním naplňoval znaky podnikatele, jak je uvádí občanský zákoník (§ 420 odst. 1). Dotčenou oblastí podnikání, jíž se týkalo toto soudní rozhodnutí, byly podmínky dovolující provozovat podnikatelskou činnost a také samotná podstata podnikání.

Druhé z rozhodnutí se týkalo trestného činu zkraslování údajů o stavu hospodaření

a jmění (§ 254 TZ). V tomto případě pachatel nevedl řádně účetnictví, což ztížilo a tím pádem ohrozilo správné a včasné vyměření daně. Pachatel však jako podnikatel měl povinnost platit daně a správně daně nakonec daň dokázal vyměřit. Rozhodnou skutečností u tohoto rozhodnutí bylo riziko chybného či pozdního vyměření daně a úmyslné zvyšování tohoto nebezpečí pachatelovým jednáním. V souvislosti s podnikáním se jako dotčená oblast zájmu jeví podnikatelova povinnost platit daně a s tím související řádné a poctivé vedení účetnictví, které zobrazuje skutečný stav věcí, jak je uvedeno v ustanoveních § 7 a § 8 zákona o účetnictví.

Ve třetím rozhodnutí se jednalo, podle současné podoby trestního zákoníku o trestný čin zneužití postavení v obchodním styku (§ 255a TZ), přičemž pachatel argumentoval nenaplněním skutkové podstaty trestného činu zneužití informace v obchodním styku (v současné podobě trestního zákoníku viz § 255 TZ). I zde byl jedním z rozhodujících faktorů rozpor mezi skutečným a vykazovaným stavem věcí (konkrétně v případě předmětu podnikání dvou obchodních společností, ve kterých pachatel působil). Toto soudní rozhodnutí postihuje několik oblastí týkajících se podnikání. Jsou jimi zákaz konkurence a vztahy mezi společníky a způsoby řešení případných sporů. Dále je pak možné zmínit odlišnost a oddělenost majetku společníka a obchodní společnosti. Podstatný je rovněž užitý pojem *selftrading*, který označuje obchodování ve vlastní prospěch s využíváním vlastního postavení.

Z výše uvedeného vyplývá, že z již tak malého vzorku, jako jsou tři analyzovaná soudní rozhodnutí, je patrné, jak komplexní a složitou problematiku trestní odpovědnost podnikatele představuje. Zároveň se však jedná o problematiku velice zajímavou, která si rozhodně zaslouží pozornost.

8 Návrhy *de lege ferenda*

Součástí této diplomové práce by měly být návrhy či náměty *de lege ferenda*, tedy s ohledem na budoucí stav práva. Jsem si vědoma, že se jedná o poněkud riskantní oblast, zvláště pak pro někoho, kdo není vystudovaný právník s důkladnou znalostí práva a případně rovněž praktickou zkušeností.

Návrhy se pokusím vytvořit a představit s využitím a opíráním se o znalosti získané při vypracovávání této práce. Návrhy se však budou týkat zejména takových oblastí, s nimiž jsem se při vypracovávání této práce setkala.

8.1 Rozšíření trestní odpovědnosti právnických osob na další trestné činy

Jak již bylo zmíněno výše (viz podkapitola 3.5 Trestné činy), právnickým osobám nemohou být přiřčeny veškeré trestné činy, které mohou spáchat osoby fyzické. Taxativní výčet trestných činů, které právnické osoby nemohou spáchat, je uveden v ustanovení § 7 ZTOPO.

Při bližším prozkoumání tohoto seznamu se však zdá, že zahrnuje i takové trestné činy, které by dle mého názoru mohly být spáchány i právnickými osobami. Výčet samozřejmě obsahuje i trestné činy, u nichž je jejich spáchání právnickými osobami vyloučeno už povahou trestného činu. Například se lze jen obtížně představit spáchání trestného činu neplnění branné povinnosti (§ 370 TZ). Nepřipadá mi však, že by trestní odpovědnost právnických osob u těchto trestných činů něco vylučovalo u všech trestných činů v současné době vyjmutých z trestní odpovědnosti právnických osob.

Taxativní výčet v § 7 ZTOPO vylučuje z trestní odpovědnosti právnických osob trestný čin porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 TZ) při naplnění některé ze tří skutkových podstat uvedených v odst. 2 tohoto ustanovení trestního zákoníku. Těmito skutkovými podstatami jsou zaprvé uzavření dohody s konkurentem, přičemž taková dohoda může narušit hospodářskou soutěž, zadruhé porušení pravidel týkajících se zadávacího řízení veřejných zakázek a zatřetí porušení pravidel jako jsou například

obezřetné podnikání nebo obhospodařování majetku, přičemž toto ustanovení se týká uvedených institutů jako jsou banky, pojišťovny a subjekty zabývající se finančními prostředky či jejich substituty. Dané jednání má u všech tří skutkových podstat pro jejich naplnění jiným subjektům přivodit újmu nebo naopak opatřit výhody. Dle mého názoru je naplnění některé z uvedených skutkových podstat jednáním právnické osoby relativně pravděpodobné, a proto si myslím, že tyto skutkové podstaty by z trestní odpovědnosti právnických osob neměly být vyloučené. Znění těchto ustanovení v TZ dle mého názoru neobsahuje nic, co by trestní odpovědnost právnických osob mělo vylučovat.

Diskutabilní je dle mého názoru rovněž vyloučení trestného činu spolupráce s nepřítelem (§ 319 TZ). Druhé dva vyloučené trestné činy, které spadají mezi trestné činy proti obraně státu, tedy trestný čin válečné zrady (§ 320 TZ) a trestný čin služby v cizích ozbrojených silách (§ 321 TZ), vylučuje jejich povaha. Jako pachatele totiž označují občana České republiky. Občanství však mohou mít pouze fyzické osoby, nikoli právnické. U trestného činu spolupráce s nepřítelem však toto omezení není. Skutkovou podstatou tohoto trestného činu je jakákoli podpora nepřítele či opatřování prospěchu pro něj. Dle mého názoru by se za podporu dal považovat například prodej či poskytování vojenského vybavení a podobné jednání. Myslím si tedy, že i tento trestný čin by měl být zahrnutý do trestní odpovědnosti právnických osob.

V případě ostatních vyloučených trestných činů je dle mého názoru jejich vyloučení z trestní odpovědnosti právnických osob oprávněné.

8.2 Rozdělení složených skutkových podstat

S ohledem na argumentaci dovolatele v soudním rozhodnutí 5 Tdo 689/2016 (viz výše podkapitola 7.5 Soudní rozhodnutí 5 Tdo 689/2016) bych navrhovala, aby po vzoru trestného činu zneužití informací a postavení v obchodním styku došlo u takových trestných činů, které mají v současné době dvě a více skutkových podstat, k jejich rozdělení do dvou a více trestných činů.

Alternativním řešením by dle mého názoru bylo přidáním nového ustanovení do obecné části trestního zákoníku, které by explicitně stanovovalo, že jednotlivé skutkové podstaty jsou u trestných činů se složenou skutkovou podstatou samostatné a že není nezbytné naplnění všech skutkových podstat pro spáchání trestného činu. Možné by bylo rovněž přidání zvláštního odstavce ke každému ustanovení, které obsahuje trestný čin se složenou skutkovou podstatou. V tomto odstavci by bylo explicitně stanoveno, že uvedené skutkové podstaty jsou samostatné.

Z výše zmíněného soudního rozhodnutí je zřejmé, že není nutné, aby při spáchání trestného činu se složenou skutkovou podstatou (tedy dvě a více samostatných skutkových podstat) byly naplněny všechny skutkové podstaty, které pod daný trestný čin spadají. Myslím si však, že tato skutečnost není bez bližší odborné znalosti práva či bez prostudování odborných komentářů laické veřejnosti známá, ačkoli i laická veřejnost je vázána ustanoveními trestního zákoníku a tedy i ustanoveními o trestných činech se složenou skutkovou podstatou. Tuto domněnku podporuje skutečnost, že dovolatel argumentoval právě nenaplněním všech skutkových podstat daného trestného činu. Navíc se nejednalo o ojedinělý případ. Obdobná situace nastala u několika dalších soudních rozhodnutí (viz podkapitola 7.5 Soudní rozhodnutí 5 Tdo 689/2016), a to přitom zmiňuji rozhodnutí týkající se pouze jediného trestného činu. Lze se domnívat, že i u dalších trestných činů se složenou skutkovou podstatou podobná situace nastává.

Mezi čtyřmi trestnými činy, na které jsem se ve své práci zaměřila, jsou dva se složenou skutkovou podstatou. Jsou jimi trestný čin zneužívání informace v obchodním styku (§ 255 TZ) a trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 TZ). Již v takto malém vzorku jsou tedy dva trestné činy se složenou skutkovou podstatou. Při letném pohledu na další trestné činy klasifikované v trestním zákoníku jako trestné činy hospodářské je patrné, že výše zmíněné trestné činy nejsou výjimkou. Jako další příklad lze zmínit trestný čin porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží (§ 244 TZ), trestný čin poškozování spotřebitele (§ 253 TZ), trestný čin vystavení nepravdivého potvrzení a zprávy (§ 259 TZ) nebo trestný čin zkreslování údajů a nevedení podkladů ohledně zahraničního obchodu s vojenským materiálem (§ 267 TZ), přičemž posledně jmenovaný trestný čin obsahuje dokonce tři samostatné skutkové

podstaty.

Myslím si tedy, že ke srozumitelnosti by přispělo, kdyby byly jednotlivé skutkové podstaty odděleny, ať už formálně (rozdělení do více trestných činů, jinými slovy každý trestný čin by měl pouze jednu skutkovou podstatu.) nebo pomocí dodatečného ustanovení (které by samostatnost skutkových podstat explicitně ustanovovalo). Nedochovalo by pak k nejasnostem (zejména ze strany osob bez právního vzdělání), zda je, či není nutné naplnit všechny zahrnuté skutkové podstaty.

8.3 Další návrhy

Tento můj se netýká budoucí podoby právních předpisů, myslím však, že jeho uskutečnění by mohlo mít značný praktický dopad. Jak jsem již zmínila na začátku této práce (viz 1 Úvod), v České republice existuje přes dva milióny osob s postavením podnikatele a přes tři milióny živnostenských oprávnění. Všechny tyto osoby se mohou dopustit trestných činů, ať už z neznalosti, nedbalosti nebo úmyslně. Přesto neexistují žádné právní předpisy, které by upravovaly trestní odpovědnost podnikatelů. Navíc se laikům (myšleno osobám bez právnického vzdělání), ačkoli i oni jsou právními předpisy vázáni, mohou zdát právní předpisy nejasné. Z nejistoty či nepochopení plynou jen další obtíže, ať už jde například o chybný výklad nebo naopak nevykonání něčeho, co zákon přikazuje.

Ze všech výše uvedených důvodů si myslím, že by bylo vhodné, kdyby byla sepsána odborná publikace, která by široké veřejnosti osvětlovala problematiku trestní odpovědnosti podnikatelů. Autorem takové knihy by měl nějaký odborník, který se vyzná v oblasti trestního práva. Vycházel by přitom nejen z právních předpisů, ale i z judikatury. Nejvhodnější forma tohoto díla by byla dle mého názoru někde na pomezí prakticky vědeckého a učebního stylu. Jazyk publikace by neměl být příliš odborný, aby byl srozumitelný a pochopitelný i laikům. Toto dílo by dle mého názoru mělo praktický přínos, neboť by usnadnilo podnikatelům porozumět vybraným právním předpisům z oblasti trestního práva a snad by rovněž mohlo vést k úbytku trestných činů spáchaných v souvislosti s podnikáním.

9 Závěr

V této diplomové práci jsem se zabývala tématem trestní odpovědnosti podnikatelů v souvislosti s jejich podnikatelskou činností. Věnovala jsem otázce jejich trestní odpovědnosti pouze na území České republiky. V úvodních kapitolách jsem zabývala legální definicí pojmu *podnikatel* v české právní úpravě a s tím souvisejícími záležitostmi. Následně jsem se zaměřila na trestní odpovědnost fyzických a právnických osob, přičemž trestní odpovědnosti obou typů osob jsem poté krátce srovnala. Důležitou součástí rešerše byl rovněž rozbor vybraných trestných činů. Při literární rešerši jsem vycházela z aktuálních verzí právních předpisů, zejména z trestního zákoníku a ze zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, dále z odborné literatury, především z komentářů k právním předpisům, a v neposlední řadě rovněž z judikatury.

V druhé části této diplomové práce jsem se zaměřila na analýzu vybrané judikatury. Soudní rozhodnutí jsem získala prostřednictvím databáze ASPI. Bez výjimky se jednalo o rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky. Při analýze jsem se zaměřila na nástin okolností trestného činu, na rozhodnutí soudů nižších stupňů, argumentaci dovolatele a zejména pak na postup Nejvyššího soudu ČR, jeho vyjádření k jednotlivým námitkám dovolatele a závěr, k němuž došel. Z analýzy je patrné, že trestní odpovědnost podnikatelů představuje komplexní problematiku, k jejímuž kompetentnímu posouzení je třeba znalost nejen trestního práva (hmotného i procesního), ale i vědomosti o právních předpisech dané země jako celku, judikatury, odborné literatury a případně i znalosti spadající do jiných vědních disciplín, například do lingvistiky.

Součástí mé práce bylo rovněž vytvoření vlastních návrhů *de lege ferenda*, tedy s ohledem na budoucí stav právních předpisů. Návrhy *de lege ferenda* jsem učinila dva a těmi jsou zaprvé zahrnutí trestného činu porušení předpisů o pravidlech hospodářského soutěže v celém znění a trestného činu spolupráce s nepřítelem mezi trestné činy, které mohou spáchat právnické osoby, a zadruhé rozdělení složených skutkových podstat. Můj třetí návrh se netýká podoby právních předpisů, ale spíše rozšíření podvědomí široké veřejnosti o trestní odpovědnosti podnikatelů. Konkrétně navrhuji sepsání a vydání odborné publikace zabývající se touto problematikou.

Další výzkum v této oblasti by se mohl zaměřit na další trestné činy, které v souvislosti s podnikáním přicházejí v úvahu. Možností by byl také detailnější rozbor judikatury týkající se jediného trestného činu.

Klíčová slova: trestní odpovědnost podnikatelů, trestní odpovědnost fyzických osob, trestní odpovědnost právnických osob, analýza judikatury

10 Summary

This diploma thesis concerns the theme of criminal liability of entrepreneurs which is in relation to their business activities. This work is focused on criminal responsibility in the Czech Republic. In the first chapters, I focused on the legal definition of the term „entrepreneur“ in Czech law and on information related to the term. Afterwards, I worked on criminal liability of natural persons and of legal entities, and I compared briefly the criminal liability of the two types of subjects. An important part of my literature research was analysis of selected criminal offences. For sources, I used the current Czech laws, particularly *trestní zákoník* (Czech Civil Code) and *zákon o trestní odpovědnosti právnických osob* (Czech law of criminal liability of legal entities), as well as literature, especially commentaries of laws and codes, and last but not least the case-law.

In the second part of my diploma thesis I focused on analysis of selected court rulings, which I retrieved from a database called ASPI. All the used rulings were issued by Nejvyšší soud České republiky (Czech Supreme Court). During the analysis of rulings I emphasised the circumstances of criminal offence, the decisions of courts of lower level in local jurisdiction, the arguments of appellant, and especially the actions taken by Nejvyšší soud České republiky, its reaction to objections expressed by the appellant and its final decision. It is clear, based on the analysis, that criminal liability of entrepreneurs is a complex domain and for its appropriate judgement, it is necessary to have knowledge not only of criminal law (procedural and substantive) but also of local law in its entirety, literature, case-law and even different scientific fields, such as linguistics.

A part of my thesis were also propositions *de lege ferenda*, in other words, with regard to the future state of law. I made two propositions *de lege ferenda* which can be summarized as follows: the inclusion of the criminal offence *trestný čin spolupráce s nepřitelem* (collaboration with an enemy) and the criminal offence *trestný čin porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže* (breach of rules related to competition) into criminal liability of legal entities, and the division of complex constituent elements of

criminal offences. My third proposition does not concern the state of law but rather the enlightenment of public when it comes to criminal liability of entrepreneurs. My concrete proposition is to write and publish a scientific book focused on this field.

Future research in the domain might concern other criminal offences related to business activities. Another possibility would be a detailed analysis of case-law linked to a particular criminal act.

Key words: criminal liability of entrepreneur, criminal liability of natural persons, criminal liability of legal entities, analysis of case-law

11 Seznam použitých zkratk

o.z. – Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

ZTOPO – Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

TZ – Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

TŘ – trestní řád

NS – Nejvyšší soud České republiky

12 Seznam použitých zdrojů

12.1 Odborná literatura

Bohuslav, L. (2013). Přičitatelnost trestného činu právnické osobě. In: Jelínek, J., & kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Praha, Česká republika: Leges.

Cornu, G. (2005). Linguistique juridique. Paříž, Francie: Montchrestien.

Danková, K. (2013). K otázce rozsahu trestní odpovědnosti právnických osob. In: Jelínek, J., & kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Praha, Česká republika: Leges.

Janků, M., & kol. (2013). Základy práva pro posluchače neprávnických fakult (5. přepr. a dopl. vyd.). Praha, Česká republika: C. H. Beck

Jelínek, J. (2013). Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. In: Jelínek, J., & kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Praha, Česká republika: Leges.

Jelínek, J. a kolektiv (2017). Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 10. 2017. Praha, Česká republika: Leges.

Fenyk, J., Smejkal, L. (2012). Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. Praha, Česká republika: Wolters Kluwer Česká republika.

Fenyk, J., & kol. (2004). Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva. Praha, Česká republika: Orac.

Kalvodová, V. (2013). Vybrané aspekty sankcionování právnických osob. In: Jelínek, J.,

& kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Praha, Česká republika: Leges.

Tomášek, M. (2003). Překlad v právní praxi. 2. doplň. vydání. Praha, Česká republika: Linde.

Šámal, P. & kol. (2012). Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha, Česká republika: C. H. Beck.

Šámal, P. (2013). K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na její právní nástupce. In: Jelínek, J., & kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Praha, Česká republika: Leges.

12.2 Právní předpisy

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním – ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání – ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník – ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví – ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele – ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů – ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník – ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník – ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích – ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob – ve znění

pozdějších předpisů

12.3 Judikatura

5 Tdo 1605/2008

5 Tdo 1229/2014

5 Tdo 1406/2014

5 Tdo 1423/2013

5 Tdo 776/2011-36

5 Tdo 858/2014

5 Tdo 925/2016

5 Tdo 517/2015

5 Tdo 432/2011-24

5 Tdo 1177/2015

5 Tdo 1226/2015

5 Tdo 332/2017

5 Tdo 916/2013

5 Tdo 1549/2015

5 Tdo 866/2011-71

5 Tdo 361/2011

5 Tdo 1375/2013

5 Tdo 1635/2011-24

5 Tdo 685/2009

12.4 Internetové zdroje

Statistické údaje týkající se podnikatelů v České republice:

<https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/rocní-prehled-podnikatelů-a-zivnosti--222295/>